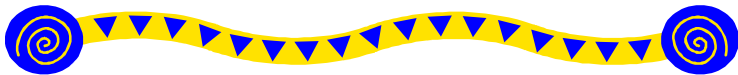

Tampereen yliopiston
HOPS-opas

Toimittaneet

Satu Eerola ja Marika Vanhatalo

Opetuksen kehittämissyksikkö
Helmikuu 2005

Sisältö

Esipuhe	2
Käsitteistä käytänteisiin, Satu Eerola	4
HOPSien ohjauksen luonne ja rajat, Totte Vadén	12
Itseohjautuvuutta tukeva HOPS-ohjaus, Satu Öystilä	17
Vertaisryhmä HOPS-ohjauksen tukena, Liisa Lautamatti	25
Hyvä ote opiskelusta, Marika Vanhatalo	28
Käytäntöjä ja suunnitelmia – esimerkkejä HOPSeista	30
Psykologian laitos	30
Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos	33
Terveystieteen laitos	36
Tietojenkäsittelytieteiden laitos	40
Tiedekuntakohtaiset HOPS-koulutukset opiskelijoille	41
Aasian ja Afrikan kielten ja kulttuurien laitos, Helsingin yliopisto	43
Teologinen tiedekunta, Helsingin yliopisto	45
HOPS-lomakkeita	50
HOPS-linkkejä	67
HOPS-kirjallisuutta	68

Esipuhe

Tutkintojen uudistuessa 1.8.2005 yliopistoissa otetaan käyttöön opiskelijoiden henkilökohtaiset opintosuunnitelmat (HOPS), joiden tarkoituksena on helpottaa ja kehittää opiskelijoiden ohjausta sekä heidän etenemistään opinnoissa. Henkilökohtaisen opintojen suunnittelun tarvetta lisäävät erityisesti kahden erillisen perustutkinnon käyttöön otto, valinnan mahdollisuuksien lisääntyminen ja mahdollinen tutkintoon kuuluvien opintojen suorittaminen useammassa yliopistossa.

Tampereen yliopiston yleisessä tutkintosäännössä asiasta tode-
taan seuraavaa:

Opiskelija laatii opintojen suunnittelun tueksi henkilökohtaisen opintosuunnitelman (HOPS), jota voidaan käyttää opinto-ohjauksen välineenä. Opintosuunnitelmasta ilmenevät tutkinnon suorittamiseksi aiotut opinnot vähintäänkin annettavan tutkintotodistuksen mukaisella tarkkuudella ja opintojen suunniteltu aikataulu. Tiedekunta antaa tarkemmat ohjeet opintosuunnitelman laadinnasta ja sisällöstä. (18 §)

HOPSien tarkoituksena on tukea opintojen suunnittelua muun muassa tekemällä näkyviksi opintoihin liittyvät valinnat sekä edistää opintojen sujuvaa suorittamista. Tulevaisuudessa laitokset voivat hyödyntää opiskelijoiden HOPSeja opetustarjonnan suunnittelussa, kuitenkin resurssiensa rajoissa.

Vastuu HOPSin laatimisesta on opiskelijalla, joka saa tukea opintojensa suunnitteluun koko opintojensa ajan. HOPSeihin liittyvä työnjako ja käytänteet jäsentyvät vähitellen, ja muun muassa tätä opasta päivitetään sen mukaan.

Tampereen yliopiston monilla laitoksilla on jo pidempään ollut käytössä erilaisia ohjauskäytänteitä, eikä kyse siten ole uudesta asiasta. Uutta on pyrkimys paikallisen ja kansallisen tason systemaattisuuteen ohjausjärjestelmän, -ajattelun ja -käytänteiden rakentamisissa.

Tampereen yliopistossa HOPSien teko käynnistyy paperisilla lomakkeilla. Parhaillaan kehitellään kuitenkin myös sähköistä HOPSia, joka linkittyy opiskelijatietojärjestelmään. Se otettaneen asteittain käyttöön lukuvuoden 2005–2006 aikana.

Tämä HOPS-opas on laadittu käytännön apuvälineeksi erityisesti laitoksille. Se sisältää ajatuksia ja esimerkkejä yliopistossa tapahtuvasta ohjauksesta. Juuri laitosväki on toivonut saavansa käytännöllistä ja konkreettista tukimateriaalia HOPS-rakenteiden ja ohjaustoimintojen suunnitteluun.

Nykyisessä koulutuspoliittisessa tilanteessa HOPS on saanut monenlaisia merkityksiä. Tämä opas pyrkii osaltaan tukemaan sellaisia käytänteitä, jotka tukevat opiskelijan kasvua akateemiseksi asiantuntijaksi. Yliopistojen HOPSeille ei voida antaa yhtä ja oikeaa määritelmää, vaan jokaisessa tiedekunnassa ja laitoksessa rakennettakoon omannäköisiä, mielekkäitä ja toimivia ohjauksen käytäntöjä oppimisen osaksi ja tueksi.

Satu Eerola
Opetuksen kehittämissyksikkö

Käsitteistä käytänteisiin

HOPS on herättänyt monen kokoisia kysymyksiä yliopiston eri toimijatasoilla. Kirjainlyhennelmä on myös saanut aikaan erilaisia tunnereaktioita, kun kysymyksiin ei ole annettu yhtä vastausta. Koska mielekkäälle HOPS-toiminnalle ei voida antaa yhtä, oikeaa ja tarkasti rajattua määritelmää, kootaan tässä tekstissä ja koko oppaassa sitä vaihteluväliä, joka voi antaa pohjaa toimivalle 'hopsaamiselle'. Oppaassa ei mennä yliopisto-ohjauksen perusteisiin, mutta pyritään oppimisen ja ohjauksen käsittein avaamaan ajan-kohtaista ilmiötä.

HOPS-ajatuksissa ja -ideoissa tekstin lähtökohtana on opiskelijan vastuu opiskelun suunnittelusta ja oman oppimisensa ohjaamisesta. Näkökulmana puolestaan ovat opettajakunnan keskuudesta nousseet kysymykset. Oppaan teksteissä ja esimerkeissä tarkastellaan yliopiston mahdollisuuksia tukea opiskelijaa HOPS-prosessissa.

Rajattu ja avoin HOPS

Jostain syystä nykyistä HOPSia on hyvin nopeasti pyritty hahmotamaan lomakkeiden kautta. Lomake ilmeisesti konkretisoi ja eksplikoi epämääräiseltä tuntuvaa asiaa. Lisäksi kirjain O mietityttää yliopistoväkeä: puhutaanko opinto-, opiskelu vai oppimissuunnitelmasta? Ja mitä nämä vaihtoehdot arjessa tarkoittavat? Kuka silloin ohjaa ja mitä ohjaa? Kenellä on ohjausvastuu ja millainen vastuu?

Käsitteillä rajattu HOPS tai suppea HOPS viitataan pääasiassa opintojen suunnitelmaan teknisessä mielessä ja tutkintorakenteen pohjalta. Rajattu HOPS voi tarkoittaa lomaketta, jonka pohjalta jäsennetään opintojen aikataulua ja valintoja. Huomionarvoista on se, että Tampereen yliopistossa vapaa sivuaineopiskelu oikeus nostaa opintojen suunnittelun kysymykset eri mittakaavaan kuin yliopistossa, jossa opiskellaan lähes kokonaan valmiin lukujärjestyksen mukaan. Siten opintosuunnitelma rajatummassakin mallissa

väistämättä lisää opiskelijan arviointia (esim. aikaan ja sivuaineisiin liittyvissä) valintojen tekemisessä.

Rajatun HOPSin yhteydessä nostetaan usein esiin kysymykset verkon ja tietojärjestelmien mahdollisuuksista. Koska Tampereen yliopistossa ohjausasioiden sisällöllinen kehittämistyö on vielä tiedekunnissa ja laitoksissa kesken, ei sähköisen HOPSin (eHOPS-lomakkeen) tekemistä koko yliopiston tarpeisiin ole ollut järkevää kiirehtiä. (Asiaa koordinoi tietojärjestelmäpäällikkö Mikko Markkola.)

Käsite avoin HOPS viittaa laajempaan opiskelijan oppimisen ja opintojen havainnointiin. Tällöin HOPS voidaan nähdä akateemiseksi asiantuntijaksi kasvamisen välineenä. Tällaiseen HOPS-työskentelyyn sisältyy pohdintaa urasuunnittelusta, ammatti-identiteetin rakentumisesta ja/tai oman osaamisen kehittymisestä. Avoimen HOPSin rakenteellisina tai toiminnallisina vaihtoehtoina voivat toimia portfoliotyöskentely ja/tai kehityskeskustelut.

Laajimmin ymmärrettynä avoin HOPS tarkoittaa ajattelutapaa, joka näkyy opetuksesta ohjauspalveluihin. Tällöin HOPS on toimintaan integroitunutta ajattelua, jossa omaa oppimista, osaamista ja opintoja arvioidaan yksin ja yhdessä. Kärjistäen rajatun ja avoimen HOPSin eroja voi tarkastella sen kautta, mitä kysytään ja mikä on ohjattava ydinprosessi:

Rajattu HOPS → Mitä ja milloin / OPISKELU

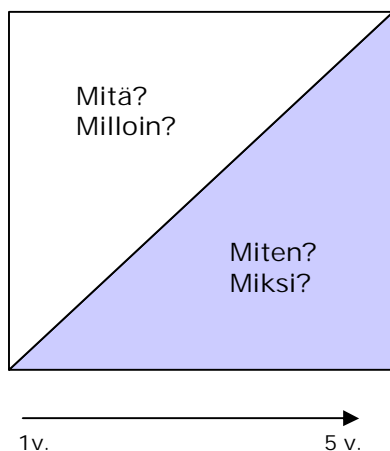
Avoin HOPS → Miten ja miksi / OPPIMINEN

HOPSin tasot

Rajattua ja avointa käsitystä HOPSista ei tarvitse nähdä toisiaan poissulkevinä, vaan ne voivat täydentää toisiaan opintojen eri vaiheissa (ks. kuvio 1). Hyvä oppimisprosessi aktivoi opintojen suunnittelua ja hyvä opintojen suunnittelu mahdollistaa mielekkäämpiä oppimisprosesseja.

Opintojen eri vaiheissa opiskelijalle nousee eritasoisia kysymyksiä. Alkuvaiheessa opiskelija väistämättä pohtii enemmän opiskeluun liittyviä asioita. Opintojen edetessä ja osaamisen karttuessa on taas enemmän peilattavaa ja arvioitavaa myös tehtyjen valintojen ja prosessien suhteen. Tämänkin vuoksi laitosten ja tiedekuntien HOPS-rakenteet ja -mallit sekä niiden perusteet on hyvä tiedostaa, sillä lausuttiinpa HOPSin perusteita ja tavoitteita tai ei, säätelee se joka tapauksessa akateemisen toimijuuden kehittymistä.

HOPS-dialogi

Kuvio 1

Paljon on jo olemassa, joten uudestaan tässä ei pyörää keksitä. Itse asiassa yliopiston eetosta tutkittaessa juuri avoimen HOPSin ajatus on ollut yliopistoissa kautta aikojen. Utta on ehkä juuri rajatun HOPSin idea, ajatus opintojen suunnittelun auki kirjoittamisesta niin, että joku muu tarkistaa tai tarkastelee sitä. Avoimen ja rajatun HOPSin yhdistäminen voi tuntua hankalalta erityisesti opettajista, jotka ovat tukeneet opiskelijoiden oppimisprosesseja. Heille voi nousta tunne, että kaikki tehty ei muiden mielestä olekaan ollut todellista ja tarpeellista. Toisaalta jotkut opettajat eivät miellä sisällöllisen opettamisen ulkopuolella olevaa asiaa omaan työhön kuulu-

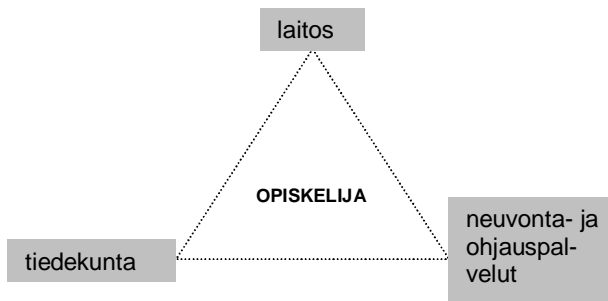
vaksi. Silloin on aivan sama, puhutaanko rajatusta vai avoimesta HOPSista.

Tällaisesta moninaisuudestakin johtuen olisi ohjauspolitiikasta hyvä tehdä paikallistason (laitos, tiedekunta, yliopisto) linjauksia, joista lähteä liikkeelle. Koska HOPS artikuloi opetus- ja oppimiskäsityksiä, voidaan samalla kysyä, mikä on yliopiston ydinprosessi ja kuinka HOPS sitä tukee. Helsingin yliopiston HOPS-työryhmän loppuraportissa kiteytetään asiaa seuraavasti:

Keskeinen haaste on yhdistää opiskelijoiden yksilöllinen ohjaus opettajan kohtuulliseen työtaakkaan siten, että kaikki osapuolet hyötävät HOPS-työskentelystä. Onnistunut HOPS-työskentely edellyttää, että kaikilla osapuolilla on yhteinen käsitys siitä, mitä HOPSilla tarkoitetaan ja minkälaisia tavoitteita HOPS-työskentelylle on asetettu.

Ratkaistavia asioita ja vaihtoehtoja

Kuka ohjaa?

Kuvio 2

Ohjausvastuun ei tarvitse kasautua yhdelle taholle, vaan myös HOPS-työskentelyssä kannattaa hyödyntää eri tahojen mahdollisuuksia opintojen eri vaiheissa. Myös yhteistyö on mahdollista (ks. esimerkki Tiedekuntakohtaiset HOPS-koulutukset opiskelijoille).

Entä ohjauksen jatkuvuus? HOPS-työskentelyä kannattaa rakentaa eri muodoissaan eri tasoilla niin, että opiskelija kohtaa HOPS-ajattelun luontevasti opintojen alusta loppuun asti eri yhteyksissä (horisontaalinen ja vertikaalinen ulottuvuus). Tällöin opintojen suunnittelun, suunnittelun arvioinnin ja oman asiantuntijuuden kehittämisen arvioinnin ei tarvitse rakentua yhden ihmisen (esim. asiaan sitoutuneen assistentin) varaan. Opiskelijan kannalta esimerkiksi laitostasolla ei ole ratkaisevaa kohdata samaa ihmistä vaan "kontekstia" eli omien valintojen tai osaamisen pohdintaa suhteessa tieteenalaan. Sama pätee muillakin toimijatahoilla.

Mitä ja milloin ohjaa?

Opintojen suunnittelun dokumentoinnista ja siihen liittyvästä keskusteluista ja ohjauksesta täytyy yliopiston, tiedekunnan ja laitoksen tasolla tehdä periaatepäätöksiä. Mitä tarkoittaa rajattu HOPS näillä tasoilla? Tai mitä eHOPS ohjaa? Mitä opiskelu- ja oppimisprosessien, opiskelijan akateemisen asiantuntijuuden rakentamisen ohjaaminen tarkoittaa yliopiston eri tahoilla? Ja mitä ja millaista on näiden tahojen välinen vuoropuhelu?

Orientoivat opinnot voivat käynnistää opintojen suunnittelua ja yliopistossa oppimisen kysymyksiä. Samoin voi auttaa laitoksen perusopintoihin integroitava kurssi.

Opintojen edetessä opetukseen integroitavaa HOPS-työtä voidaan tehdä esimerkiksi kandidaatti- ja maisteriopintojen seminaarien yhteydessä. Käsitellä voidaan niin rajatun HOPSin kuin avoimenkin HOPSin kysymyksiä. (Ks. mm. Liisa Lautamatin artikkelia tässä oppaassa.)

Ohjaus- ja neuvontatahot (mm. opintoneuvojat, opiskelijaopinto-ohjaajat, ura- ja rekrytointipalvelut) ohjaavat opintopolun kaikissa vaiheissa sekä opiskelun että akateemisen asiantuntijuuden kehittämisen kysymyksissä.

HOPSien käyttöönotto

Uusien käytänteiden ja rakenteiden käynnistymiselle on annettava aikaa. Sama koskee vanhoja käytänteitä uusissa konteksteissa. Yliopiston ja laitosten toimintakulttuuria ja eetosta ei muuteta vuodessa eikä parissa. Myös mielekkään tietojärjestelmiä hyödyntävän HOPS-työkälun ja -työskentelyn rakentaminen vie vuosia. "Hiljaa hyvä tulee."

Eritahtisuus laitoksen sisällä ja laitosten välillä on hyväksi: eri vaiheissa tai eri tavoin rakentuvat käytänteet toimivat erinomaisena asian arviointi- ja palautejärjestelmänä.

HOPSien käyttöönotto, niin kuin uuden asian implementointi aina, kuormittaa suunnittelu- ja käyttöönottoaiheessa, mutta pidemmällä aikavälillä hyödyttää monella tapaa kaikkia osapuolia.

Entä opettajien ja ohjaajien koulutus? Erityisesti nyt alkuvaiheessa Opetuksen kehittämissyksikkö pyrkii tarjoamaan ja mahdollistamaan monentyyppistä materiaalia ja koulutusta.

Koska uudet, tulevat opiskelijat oppivat helposti sen, mitä heiltä odotetaan, kannattaa rauhassa miettiä, mitä HOPSien tavoitteista kerrotaan.

HOPS tukee monia prosesseja yliopistossa

Eräs HOPS-ajattelun idea on ollut systemaattisuuden lisääminen ohjaukseen ja opintojen suunnitteluun – kysymysten herättäminen sekä opiskelijoissa että opettajissa. Moni on kuitenkin sitä mieltä, että rajattu, kontrolloiva HOPS istuu huonosti yliopiston eetokseen. Onpa esitetty jopa kommentteja, että se tappaa tieteen luovuutta. Ehkä meidän kaikkien onkin hyvä tarkkaan pohtia, minkälaista opintojen ja oppimisen ohjauksen kulttuuria tällä kertaa tällä diskurssilla ja toiminnalla luomme.

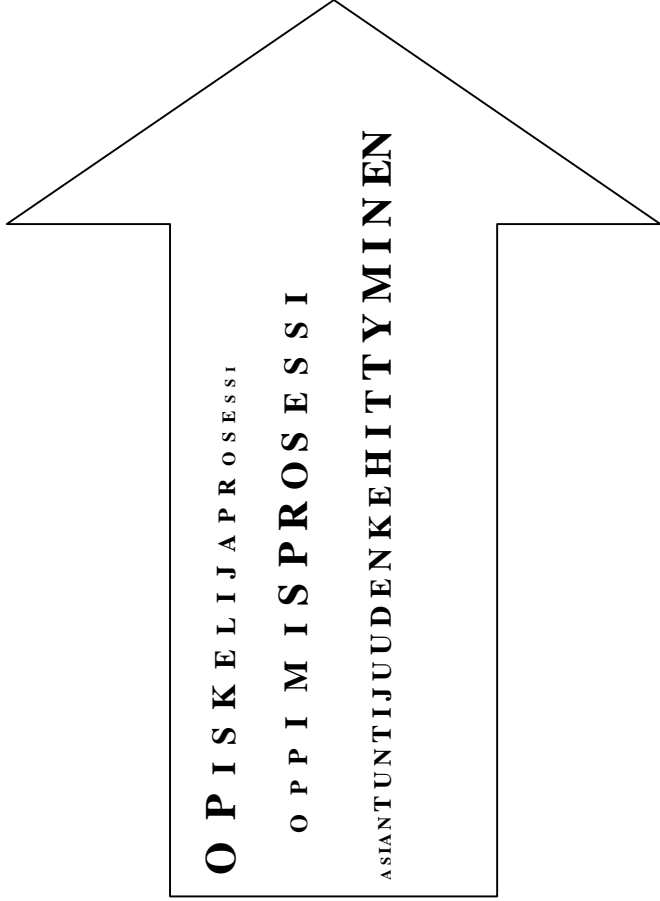
Jos HOPSit nähdään sekä opintojen suunnittelun apuna että oppimisprosessien aktivoijana ja tukena, se vaatii monentasoista ja

monenmuotoista kulttuurista muutosta ajattelussa, puheessa, käytänteissä ja toimijoissa. On hyvä, että koulutusorganisaatiossa aika ajoin joudutaan ja päästään puhumaan sen ydinprosesseista (ks. kuvio 3). Vaikka HOPSien kohdalla oppimisen kysymykset pääsevätkin rooliinsa ainoastaan ehkä implisiittisesti tai vain hetkittäin, tulee oppimista yliopistossa väistämättä määriteltyä. Ja se vie meitä eteenpäin.

Satu Eerola
Projektipäällikkö, PsM

HOPS voi tukea monia prosesseja yliopistossa

Satu Eerola
Opetuksen kehittämissyksikkö

Kuvio 3

HOPSien ohjauksen luonne ja rajat

Opintojen suunnittelun mieltäminen opiskelijan omaksi taidoksi on tärkeää heti opiskelun alussa. Uuden ylioppilaan yliopistoon saapuminen näyttää hyvin määrätietoiselta mutta samalla summittaiselta. Opiskelupaikka on 'pakko' saada niin sisäistettyjen kuin ulkoistenkin paineiden puristuksessa. Opinto- tai tieteenala ei aina kohoa toimintaa ohjaavaksi motiiviksi. Niinpä muutaman vuoden opiskelun jälkeen epä tietoinen kysymys "mitähän opiskelisin?" on varsin yleinen.

Opiskelija kyllä tietää, että hänen tulee suunnitella opintojaan. Usein ei kuitenkaan tiedetä, mitä muuta suunnittelu tarkoittaa kuin lukujärjestystä ja miten suunnittelusta rakentuu pitkäjänteisyyttä ja suunnitelmallisuutta luova osa opiskelu- ja työtaitoja. HOPSista voi muodostua olennainen opiskelijan tämän taidon ja motivaation kehittymisen väline. Henkilökohtainen suunnitelma, johon on sitoutunut, on tapa katsoa luottavaisesti tulevaisuuteen.

Tällaiselle sitoutumiselle on olennaista, että se saa alkunsa henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa – kahden kesken tai pienessä ryhmässä – ja siihen sisältyy ajatus asiaan palaamisesta ohjaavan ja siten myös vastuuta kantavan ihmisen kanssa. Tämän tyyppinen todellinen kontakti yliopiston kanssa on nykyään opiskelijan kannalta hyvin satunnainen ja puuttuu joskus kokonaan. Suunnitelmallisuuden ja omakohtaisuuden tuominen opiskelijan käden ulottuville on erinomainen keino saada hänen oma itsenäistymiskehityksensä vireille. Mikään ei ole silmiin katsomista voimakkaampi väline silloin, kun opettaja avaa uudelle opiskelijalle oman tieteenalansa kiehtovuutta.

Minkä asteiseen tuttavuuteen henkilökohtaisen opintosuunnitelman ohjaaminen opiskelijan ja opettajan sitten johtaa? Varmastikin toistensa tuntemiseen ja parhaimmillaan persoonalliseen ymmärtämiseen, mutta ei välttämättä tuttavallisuuteen. Opettaja säätelee suhteen virallisuutta ja läheisyyttä. Tärkeää on, että

molemmille osapuolille syntyy ohjaussuhteen luonteesta sama tulkinta. Juuri suhteen luonteen yhteinen ymmärtäminen säätelee, miten sen puitteissa välittyvät asiasisällöt muuttuvat eläväksi todellisuudeksi. Yhteistä tulkintaa voidaan aina tarvittaessa kommentoida ja tarkentaa.

On toki esitetty näkökantoja, että henkilökohtaisen ohjauksen lisääminen yliopistotasolla on jonkinlaista 'ylipaapomista'. Jos tällainen vaara on tarjolla, mennään suuntaan, jossa ohjaussuhteen tavoite on hämärtyneessä. Molempien osapuolien on koko ajan koettava selvästi, että kyse on opiskelijan itsenäisen, kriittisen ja yhteistyökykyisen opiskelu- ja tutkimustyylin etsimisestä. Jos tuki johtaa nojaamisen opetteluun, se kohdistuu väärin. Itsenäisyys ei vähene keskustellen, vaan keskustelu lisää sitä ja luo yhteistyötaitoja. Itsenäinen työskentely ei myöskään merkitse yksin tai eristyksissä työskentelyä. Olkoon esimerkkinä työelämässä laajastikin sovellettu kehityskeskustelukäytäntö, joka ei vie vastuuta osapuolilta, vaan lisää sitä ja sujuvoittaa yhteispeliä.

Ohjauskeskustelun luonne

Ohjaussuhteen voi jäsentää toisaalta sisältö- toisaalta suhdetaspektiin. Pelkkä oikeiden tietojen tai informaation välittäminen ei riitä. Ohjaajan on myös ymmärrettävä opiskelijan vastaanottokykyä ja mahdollisuuksia omaksua ja käyttää hyväkseen saamaansa ohjausta. Sisällöllinen anti välittyy sitä paremmin, mitä yhdenmukaisempi ja osuvampi tulkinta molemmilla osapuolilla on suhteen luonteesta – miten hyvin he tuntevat toisensa. Tällaisessa suhteessa on sekä opettajalla että opiskelijalla koko ajan mahdollisuus kysymyksiin tarkistaa, ovatko asiat niin kuin niiden pitääkin olla. Näin voidaan varmistaa, että opiskelijalle on muodostunut käsitys tehtävistään ja tavoitteistaan.

Oppimiseen ohjaamisen kannalta HOPS on opiskelijan itseohjautuvuuden eli omien opiskelutaitojen synnyttämiskeino, ei niinkään ulkoisen kontrollin väline. Onnistuessaan HOPS rakentaa opiskelijan oman sisäisen motivaation ja itsekontrollin kykyä.

Oppija tulee taitavaksi siinä, mitä hän todella tekee, eikä siinä, mikä on tekemisen muodollinen ja julkilausuttu tavoite. Niinpä, kun opiskelija innostuu kehittämään omaa kykyään ja motivaatiotaan oppijana ja alansa noviisina, hän edistyy juuri näissä taidoissa ja siirtyy siten aina seuraavalle tasolle.

Liian usein ohjaustilanteessa vaanii kaksi vastakkaista epäonnistumisen mahdollisuutta. Kaikki on näyttänyt opiskelijasta ohjaustilanteessa selvältä, eikä hänellä ole ollut lisäkysymyksiä. Mutta muistellessaan jällenpäin, mitä ohjaaja oikeastaan sanoi tai tarkoitti ja mihin nyt tulisi ryhtyä, opiskelija ei saa enää mitään mielikuvaa ohjaustilanteesta. Ohjaajan puhumat asiat ovat menneet yli opiskelijan mahdollisuuksien, eikä asiaan vaikuta yhtään, oliko ohjaaja ystävällinen vai tyly. Toinen yhtä ongelmallinen jälkitila on se, missä opiskelija muistaa toistetun vain asioita, jotka hän kokee jo tietävänsä, ja on juuri niihin liittyvän epävarmuutensa vuoksi ymmällään. Molemmissa tapauksissa opiskelija luontevasti turvautuu aikaisempiin taitoihinsa eli jatkaa asioiden koululaismaista pänttäämistä tai etsii reittejä eteenpäin sieltä, mistä aita on matalin.

Ohjaavan opettajan taitovaatimukseen kuuluu noiden karikkojen välttäminen. Ohjaajan kannattaa huomata, milloin opiskelijalla on puutteita tiedoissa ja sellaisissa taidoissa, joita voi lisätä suoranaisella neuvonnalla. Silloin kun näin on, neuvot menevät yleensä heti käyttöön ja kantavat hedelmää. Jos niin ei käykään, opettaja saa arvokasta palautetta arvionsa epätarkkuudesta. oisaalta ohjaajan on nähtävä, missä määrin opiskelijalla on uskonpuutetta eli vajavuuksia uskalluksessa tarttua itse asioihin ja kohottaa katsettaan seuraaviin tavoitteisiin. Paljon tietävillä ja runsaan informaatiotulvan keskellä elävillä nykyopiskelijoilla juuri oman näkemyksen ja motivaation luominen edellyttää usein rohkaisua ikäkausista riippumatta. Tällaisessa tilanteessa sisältöllinen informaatio ja neuvonta, mutkikkuusasteestaan riippuen, joko turhauttaa tai tyrmistyttää ennestäänkin omia mahdollisuuksiaan epäilevää opiskelijaa.

Ohjaavan opettajan tulee siis huomioida opiskelija kokonaisena persoonallisuutena ja antaa myös omaa persoonallista panos-

taan käyttöön oman alansa varttuneempuna edustajana. Tässä katsannossa HOPS lisää opettajan mahdollisuuksia vaikuttaa kasvattavasti uuteen tieteenharjoittajien sukupolveen.

Ohjaavan opettajan roolin rajat

Se tapa, jolla ohjaava opettaja hoitaa ohjaussuhteensa, voi olla hyvin vaihteleva ja kehittyä ajan myötä. Yksilöllisen variaation tulee olla suhteessa opettajan vallitsevaan tekniseen ja taidolliseen valmiuteen. Tässäkin, kuten opiskelijankin kohdalla, harjaantuja tulee taitavaksi juuri siinä, mitä hän tekee. Kun siis aikoo tulla taitavaksi ohjaajaksi, kannattaa kiinnittää huomiota itse ohjaussuhteeseen ja sen puoliin. Asettamiensa tavoitteiden toteutumisen tai toteutumatta jäämisen tapa antaa käyttökelpoista ohjaavaa palautetta.

Ohjaus-, neuvonta- tai avunantosuhteita on monenlaisia. Yliopisto-opettaja opiskelijan ohjaajana voi ajatella kahta ääriä, joiden väliin hän oman toimintansa sommittelee. Toisaalla on informaattikko, joka auttaa ihmistä selviämään yhä mutkikkaamassa informaatioympäristössä sekä erilaisen tiedon etsimisessä ja löytämisessä. Toisaalla on psykologi, joka auttaa ihmistä löytämään tapoja tulla toimeen omien sisäisten, osin tiedostamattomien, ristiriitojensa kanssa, olkoonpa hänen tiedolliset tehtävänsä mitkä tahansa.

Ohjaava opettaja ei voi tyytyä vain informaattikon vastuuseen ja jättää opiskelijaa selviytymään tietoineen miten parhaaksi näkee. Mutta opettajan ei tule myöskään lähteä hoitamaan opiskelijan henkilökohtaisia ongelmia, vaikka ne johtaisivatkin opiskelijan huomion tai voimat pois opiskelusta. Opettaja ohjaa opiskelijaa tiedostamaan omaa luontumustaan, laatuaan ja lahjakkuuttaan oppijana sekä hänen niin omaan motivaatioonsa kuin oppisisältöihinsäkin liittyviä lähitehtäviä. Mutta voi opiskelija saada myös tärkeän vihjeen siitä, milloin häntä tämän lisäksi auttaisi informaattikolta tai psykologilta saatu apu.

Kuinka paljon opettajan sitten käytännössä kannattaa tai tulee

kuunnella opiskelijan henkilökohtaisia ongelmia tai murheita, joita tämä mahdollisesti joskus haluaa kertoa? Rajanveto ratkeaa vaihtelevasti opettajan oman taidon ja tilanteen mukaisesti. Opiskelijan problemaattista puhetta voi kuunnella pidemmälle, jos kokee osaavansa tarvittaessa keskeyttää puheen ja siirtyä joustavasti varsinaiseen tehtävään. Opettaja voi myös asiallistaa roolinsa kapeahkoksikin, pysyttäytyä tehtävässä ja samalla luoda opiskelijalle myös emotionaalisen sitoutumisen ilmapiiri. Pelkkä vallitsevan epävarmuuden tai itkuisten tunteiden kuunteleminen voi rohkaista sallivassa hengessä tapahtuessaan.

Tärkeää opettajan kannalta on myös löytää ne hetket ohjausprosessista, jolloin hänen kannattaa kysyä, "missä mennään?", "oletko kärryillä?" tai "vieläkö seuraat tätä ajatuksenjuoksua tai näkymää?". Tällaisella itseään tarkkailevalla otteella molempien osapuolten tulkinta ohjauksen etenemisestä pysyy suunnilleen yhtäpitävänä eivätkä odotukset kasva tavoittamattomiin. Tällä tavalla henkilökohtainen opintosuunnitelma rakentuu opiskelijan kokemuksessa psykologiseksi sopimukseksi, joka pitää yllä hänen voimiaan ja johon yliopisto on silminnähdyn sitoutunut.

Totte Vadén
yhteisöterveyden vastaava psykologi, YTHS

Itseohjautuvuutta tukeva HOPS-ohjaus

Millainen on HOPSin ohjauskeskustelu, joka lisää opiskelijan itseohjautuvuutta?

Keskusteltaessa henkilökohtaisista opintosuunnitelmista yliopistojen vakiintuneina käytäntöinä törmätään yllättävän usein vastustukseen. Akateemista vapautta pidetään yhtenä perustana yliopisto-opetukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Sen kautta opiskelijat joutuvat ottamaan vastuun omista opinnoistaan ja suunnittelemaan opintonsa itse. Opiskelijoiden ohjauksen vastustajat vetoavat akateemiseen vapauteen ja siihen, että yliopistossa osallistuminen ja opintojen suunnittelu on vapaata. Pelätään paapomista ja koulumaisuutta.

Voi hyvin kuvitella, miten yliopistollinen ohjauskeskustelu mielletään, kun ajatellaan näin. Myös akateeminen vapaus on tällöin ymmärretty yksinkertaisena valinnanvapautena oppiaineiden suorituksen ja osallistumisen suhteen. HOPS-ohjaus, jos siitä erotetaan informaation jakaminen ja tekninen opintoneuvonta, tulisi aina ymmärtää ohjauksellisina interventioina, joiden tavoitteena on opiskelijan itseohjautuvuuden lisääntyminen – siis yliopistossa *kyky akateemiseen vapauteen*. Ohjaus ei siis saa olla hoivaavaa ja ylhäältä päin tulevaa neuvomista. Toisaalta ohjauskeskustelu ei myöskään saa olla pelkästään opiskelijan ehdoilla tapahtuvaa palvelemista. Henkilökohtainen opintosuunnitelma taas vain verkossa olevana rajattuna lomakedokumenttina on turha, ellei siihen sisälly suunnitelman dialogista pohdintaa ja seuranta.

Avoimelle HOPS-prosessille on luonteenomaista laaja-alainen lähestymistapa, jolloin henkilökohtainen opiskeluohjelma ymmärretään omaa oppimista kriittisesti reflektoivaksi ajattelutavaksi ja opiskelun eteneminen ajattelutyön syvenemiseksi. HOPSia ei voi tehdä kerralla valmiiksi, vaan sitä työestetään prosessimaisesti. Suunnitelmaa tarkistetaan aika ajoin ja muokataan erilaisin työtyövoimien: opiskelijan tarpeet ja tavoitteet voivat täsmentyä ja muuttua opintojen edetessä – ja muutos on osa henkistä kasvua.

Mitä on itseohjautuvuus, jota HOPS-ohjauksella pyritään edistämään?

Itseohjautuvuutta on pohdittu monesta kasvatustieteellisestä lähestymistavasta ja oppimiskäsityksestä käsin (esim. Malcolm Knowles ja andragogiikka sekä Jack Mezirow ja kriittisen reflektion käsite), mutta keskeiset periaatteet ovat samat. Itseohjautuvuus voidaan määrittellä prosessiksi, jossa oppija aktiivisesti ja vuorovaikutuksessa määrittää oppimistarpeitaan, muotoilee opiskelunsa tavoitteita, valitsee ja soveltaa opiskelusuunnitelmiaan sekä arvioi oppimistuloksiaan. Itseohjautuvan oppijan keskeiset ominaisuudet ovat:

- itsensä hyväksyminen oppijana
- kyky suunnitelmallisuuteen
- sisäinen motivaatio
- avoimuus
- joustavuus
- yhteistyökyky ja kyky yhteisöllisyyteen
- kyky itsearviointiin, itsereflektiiviset valmiudet

Yliopisto-opiskelija ei ole automaattisesti itseohjautuva eikä itseohjautuvuus voi kovinkaan usein olla opintojen lähtökohta. Opiskelijat kehittyvät vaiheittain kohti itseohjautuvuutta ja hyvässä ohjauksessa otetaan heidän itseohjautuvuutensa taso lähtökohdaksi. Kuitenkin ohjauksella pyritään koko ajan tukemaan opiskelijan kasvua *riippuvuudesta kiinnostuneisuuteen, sitoutuneisuuteen ja itseohjautuvuuteen* (ks. Grow 1999).

Riippuvaisia opiskelijoita autetaan ohjauksella arvioimaan omia oppimistavoitteitaan ja -tarpeitaan ja annetaan riittävästi myönteistä palautetta. Kun oppijat saavuttavat suuremman kiinnostuneisuuden asteen, heitä autetaan pohtimaan omia oppimisstrategioitaan kriittisemmin ja lisätään sisältöjen sitomista omiin intresseihin.

Sitoutuneita opiskelijoita ohjataan toisaalta oppisisältöjen itsenäiseen tutkimiseen ja toisaalta ryhmätyötaitojen kehittämiseen opiskelussa. Tässä vaiheessa esim. HOPS-ohjaus on hyvä tehdä pien-

ryhmissä, jolloin vertaisohjaus ja vertaispalaute saadaan mukaan ohjaukseen. Yhdessä sovitut kriteerit ja oppimissopimukset auttavat opiskelijoita arvioimaan ja seuraamaan omaa edistymistään. Itseohjautuvat oppijat ottavat mahdollisimman suuren vastuun omasta oppimisestaan, jolloin ohjaaja voi toimia entistä enemmän kyseenalaistajana. Itseohjautuvuuden periaatteesta ei siis ole HOPS-ohjauksen lähtökohdaksi, mutta sen pitäisi olla kaiken ohjauksen tavoitteena, ja opiskelijaa tulee tukea juuri hänen itseohjautuvuuttaan vastaavin interventioin.

Erilaiset interventiotyyliä ja niiden merkitys ohjauskeskustelussa

Ohjaukselliset interventiot ovat erilaisissa ohjaukskäytännöissä hyvin yhdenmukaiset. Useimmiten ohjauksessa erotetaan neljä erilaista ohjauksellista interventiota tai ohjaustyyliä: empaattinen, ymmärtävä ohjaustyyli roolina tukija, katalyyttinen ohjaustyyli roolina konsultti, konfrontatiivinen ohjaustyyli roolina arvioija ja ohjeita antava ohjaustyyli roolina opettaja (Cockman, Evans & Reynolds 1992).

Empaattinen *hyväksyvä ohjaustyyli* on aina tarpeen ohjaussuhteen alussa. Sen avulla ohjaaja luo turvallisen ja luottamuksellisen suhteen opiskelijaan. Hyväksyvää tyyliä voi luonnehtia empaattiseen ymmärtämiseen perustuvaksi ohjaamiseksi (counselling). Ohjaaja luo opiskelijan kanssa aidon dialogisen suhteen, jonka avulla hän rohkaisee opiskelijaa osoittamaan omat opintotavoitteensa ja toiveensa sekä niihin liittyvät ajatukset ja tunteet. Ohjaaja toimii aktiivisena kuuntelijana, joka pyrkii saamaan selville, mitä opiskelija sanoo, mitä opiskelija ei sano ja mitä hän ei saa sanotuksi.

Useimmiten aluksi ilmoitetut opiskeluongelmat, esim. ajan puute, opintoryhmän tehottomuus tai opettajan välinpitämättömyys eivät ole niitä todellisia syitä, ja ohjaaja tukee hyväksyvällä kuuntelullaan opiskelijan uskallusta ilmaista todelliset opintoesteet tai haaveet. Ohjaaja antaa myös opiskelijoiden tunneilmaisuille tilaa, mutta ei painosta häntä mihinkään sellaiseen, mihin hän ei ole halukas. Ohjauskeskustelu käydään aina opiskelijan ehdoilla.

Seuraavassa vaiheessa ohjauskeskustelua voidaan siirtyä *katalyyttisen intervention* käyttöön, mikä HOPS-ohjauksessa tarkoittaa lähinnä oikeiden kysymysten käyttöä. Sillä, miten ohjaaja laatii kysymykset, on suuri merkitys ohjauksen onnistumisessa ja siinä, että vastuu päätöksistä jää opiskelijalle. Vaikka HOPS-ohjaus seuraakin ennalta suunniteltua lomaketta, vaatii ohjauskeskustelun vetäminen ohjaajalta sitä, että hän seuraa intensiivisesti opiskelijan esittämiä vihjeitä ja laatii jatkokysymykset niiden pohjalta. Kaikki päätökset ja valinnat ohjauksessa tekee opiskelija. Vain sillä tavoin aito sitoutuminen niihin mahdollistuu.

Ohjaajan tulisi kysyä avoimia kysymyksiä mitä, miten, kuka, missä ja milloin ja välttää miksi-kysymyksiä, sillä ne ovat kuulustelevia ja usein liian suuria vastattavaksi. Myös johdattelevia kysymyksiä kannattaa välttää, sillä ne ovat piilo-ohjeita. Kysymyksillään ohjaajan tulisi auttaa opiskelijaa riisumaan turhat yleistykset puheestaan ja saattaa häntä sanomisessaan mahdollisimman lähelle alkupeleistä kokemusta. Ratkaisukeskeinen lähestymistapa ja sen myötä kehitetyt kysymykset ohjauksessa ovat erityisen hyviä, sillä ne antavat tilaa mielikuvatyöskentelylle.

Seuraavat ovat käyttökelpoisia ohjauskysymyksiä:

Asian määrittäminen

Kerro minulle asiasta omin sanoin.

Millaiseen ammattiin tähtäät? Kerro hiukan tarkemmin.

Mikä mielestäsi on synnä tilanteeseen?

Kuinka haluaisit asioiden olevan?

Mihin toivot muutosta?

Mitkä aiemmat kokemuksesi/opintosi tukevat...? Miten?

Mitä haluat oppia?

Mitkä ovat vahvuutesi?

Mitkä ovat kehitystarpeesi?

Mitä tarkoitat, kun kuvaat olevasi kummallisessa jamassa? Miltä se tuntuu?

Päätöksenteon auttaminen

Mitkä ovat vaihtoehdot?

Mitä vaihtoehtoja olet jo kokeillut?

Mihin pyrit valitsemalla tämän vaihtoehdon?

Mitä tästä vaihtoehdosta seuraisi? Mitä hyvää? Mitä huonoa?

Mistä tiedät, että olet valinnut oikein?

Varsinainen auttaminen

Millaisen opintosuunnitelman teet?

Millainen aikataulu sopii sinulle?

Mitä/keitä sinun tulee ottaa suunnitelmassasi huomioon?

Mihin mennessä?

Kuinka teet päätöksesi?

Miten arvioit oppimistasi?

Millaisiin hankaluuksiin törmäät? Miten selvität ne?

Kotitehtävät (oppimispäiväkirja seuraavaa ohjaustapaamista varten)

Mikä on mennyt hyvin? Kirjaa sitä.

Mihin toivot muutosta? Kirjaa sitä.

Mitä sellaista tapahtuu, joka edistää tavoitteitasi? Kirjaa.

Tee jotain sellaista, joka motivoi. Kirjaa.

Kun opiskelija on jo melko pitkällä itseohjautuvuudessaan ja ohjaajan ja opiskelijan välillä on hyvä vuorovaikutussuhde, voi opettaja käyttää *konfrontoivaa ohjaustyyliä*. Konfrontaatiossa ohjaaja saattaa opiskelijan huomaamaan ristiriitoja esimerkiksi tekojensa ja sanojensa välillä. Ohjaaja voi auttaa opiskelijaa myös huomaamaan käyttäytymisensä vaikutusta muihin.

Yksinkertaisimmillaan konfrontaatio on sitä, että ohjaaja auttaa opiskelijaa huomaamaan, milloin hän ”ulkoistaa”. Opiskelija saattaa siirtää asian, johon hänen pitäisi itse vaikuttaa, vaikutuspiiriinsä ulottumattomiin esimerkiksi hakemalla syytä ulkopuolisesta henkilöstä tai tilanteesta. Konfrontaatio on ohjauskäytäntönä tehokas, mutta se saattaa aiheuttaa vastustusta, joten sen jälkeen on hyvä palata hyväksyvään interventioon ja käsitellä konfrontaatiossa syntyneet tunteet.

Ohjeita antava ohjaustyylillä tarkoittaa sitä, että ohjaaja antaa valmiit vastaukset opiskelijalle siitä, mitä tämän täytyy valita tai tehdä. Useinhan opiskelijat – ainakin riippuvat opiskelijat – odottavat ohjeita ja ohjauskeskustelun alkaessa on hyvä käydä periaatekeskustelu siitä, mitä ohjaus tarkoittaa.

Vaikka yliopisto-opettajat usein sanovat välttävänsä ohjeiden antamista, käytännön harjoitukset osoittavat ohjeita antavan ohjaustyylillä olevan edelleen käytetyin interventio ohjaamisessa. Ohjeiden antaminen sopii vain hyvin harvoin yliopistolliseen ohjaukseen, joten ohjaajan on hyvä kiinnittää huomiota, miten paljon hän joko suoraan tai epäsuoria kysymyksiä käyttämällä viljelee ohjeita ja estää samalla aidon akateemisen vapauden eli opiskelijan vastuun kantamisen omista opinnoistaan ja tulevaisuuden valinnoistaan.

Erilaisten opiskelijoiden ja erilaisten ohjaustarpeiden kohtaaminen

Jokainen yliopisto-opiskelija tarvitsee ohjausta ja samalla palautetta tulevaisuutensa suunnitteluun ja opintojensa edistämiseen. Palautteen ja ohjauksen laadun tarve taas vaihtelee valtavasti. Ohjaajan täytyykin valita ohjauksellinen interventionsa opiskelijoiden tarpeen perusteella eikä sen perusteella, mikä on hänen oma mielipiteensä tai taipumuksensa.

Palautte, sen antaminen ja myös vastaanottaminen, on olennainen osa HOPS-ohjauskeskustelua. Myös palautteen voi organisoida tapahtuvaksi vertaisryhmässä, jolloin jokaisella on mahdollisuus oppia, ei vain palautteen saamisesta vaan myös sen antamisesta. Opettajat voivat sopia etukäteen jo HOPS-periaatteita laatiessaan palautteen antamisen periaatteet. Myös silloin kun ohjaus tapahtuu ryhmässä, on hyvä sopia yhdessä palautteen antamisen pelisäännöt. Palautekäytäntöjä pohdittaessa kannattaa miettiä etukäteen, mikä on palautteen tavoite ja mihin se perustuu. (Ks. Öystilä 2002, 106–110.)

HOPS-ohjauksen edellytyksenä on opiskelijan ja ohjaajan tasa-arvoinen vuorovaikutus, joka suuntautuu opintotavoitteisiin ja sallii kaikkien oppimiseen ja opiskeluedellytyksiin vaikuttavien tekijöiden käsittelyn. Ohjauskeskustelussa opiskelija pohtii ohjaajan tuella omia ammatillisia toiveitaan, valintojaan, suunnitelmiaan ja opiskeluun liittyvien ongelmien käsittelyä ja ratkaisemista.

Ohjauksen onnistumisen tärkein elementti on aito dialogi ohjaajan ja opiskelijan välillä. Monet itseohjautuvuuteen kytketyt elementit, kuten sisäinen motivoituneisuus, eivät ole mitään opiskelijan pysyviä ominaisuuksia, vaan ne määrittyvät vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutuksen perusta on syvällä ohjaajan oppimis- ja ihmiskäsityksessä. Ohjaajan tärkein kehittymisen keino ohjaajana onkin tutkia omaa tapaansa tehdä ohjaustyötä ja sen perusteita. Tajutesaan, kuinka hänen asenteensa, tiedostamattomatkin, kokemukseensa ja tunteensa vaikuttavat asiaan, hän alkaa kehittyä ohjaajana. Ohjaajana kukaan ei ole koskaan valmis, vaan ohjauksen tavoitteena on kehittää aina syvällisempää asennetta ja ajattelutavan muutosta myös itsessä.

Parasta olisi, jos yliopisto-opettajalle olisi resursoitu riittävästi aikaa HOPS-ohjauskeskustelujen käymiseen osana omaa työsuunnitelmaansa ja osana opiskelijoiden opintosuunnitelmaa eikä niistä muodostuisi vain ylimääräistä hallinnollista dokumentointia ja samalla työtä. HOPS-ohjauksesta saatavia kokemuksia yliopistolliset ainelaitokset voivat käyttää myös omien toimintatapojensa ja opetussuunnitelmiansa kehittämiseen ja oppia niistä yhdessä.

Satu Öystilä
koulutusjohtaja, Eduta-instituutti, kasvatustieteiden tiedekunta

Lähteet:

Cockman, P., Evans, M. & Reynolds, P. 1992. Client-Centred Consulting. A practical Guide for Internal Advisers and Trainers. London: McGraw-Hill Book Company.

Grow, G. O. 1991. Teaching Learners to be Self-Directed. *Adult Education Quarterly*. Volume 41/3, 125–149.

Öystilä, Satu. 2002. Ongelmakohtat ryhmän ohjaamisessa. Teoksessa Poikela, E. (toim.) *Ongelmaperustainen pedagogiikka – teoriaa ja käytäntöä*. Tampere: Tampere University Press, 88–114.

Vertaisryhmä HOPS-ohjauksen tukena

Opiskelijalle oman työskentelyn suunnittelu on tärkeä osa opiskelua. Suunnittelun pohjana käytetään tyypillisesti opiskeltavien aineiden kurssivaatimuksia, joista jokainen voi työstää henkilökohtaisen suunnitelman. Opettajien tehtävänä on silloin tarkastaa, että suunnitelma on mahdollinen ja toteuttamiskelpoinen. Opiskelijan kannalta suunnitelma voi kuitenkin jäädä ulkokohtaiseksi ja etäiseksi sekä olla enemmän opettajan kuin opiskelijan itsensä näköinen.

Opettaja tai muu ohjaaja pyrkii luonnollisesti siihen, että opiskelijat tietävät, mitä ovat tekemässä ja ovat siihen henkilökohtaisesti motivoituneita. Opettajat ovat kuitenkin sellaisen työtaakan alla, että on mahdotonta edellyttää heidän ohjaavan jokaista opiskelijaa niin yksilökohtaisesti, että opiskelijan on mahdollista tutkia rauhassa tavoitteitaan ja opiskeluun liittyviä henkilökohtaisia kysymyksiä. Opettajan ei myöskään voi odottaa paneutuvan jokaisen opiskelijan yksityiselämän kysymyksiin kovin läheisesti – eikä se ole asianmukaista.

Opettajan ja opiskelijan tehtäväroolit, kokemus ja tietämys asioista ovat hyvin erilaiset. Mitä enemmän opettaja asiantuntijan ja ohjaajan asemassa neuvoo, opastaa ja on avulias, sitä vähemmän opiskelija ottaa vastuuta omista ratkaisuisistaan ja sitä vähemmän hänen on mahdollista tiedostaa omaa tilannettaan. Hänelle saattaa jopa syntyä vaikutelma siitä, että hän on tietämättömämpi ja avuttomampi kuin onkaan. Opiskelun suunnittelun tavoite on kuitenkin päinvastainen: antaa työskentely ja siihen liittyvät ratkaisut vähitellen ja yhä selkeämmin opiskelijan omiin käsiin, omalle vastuulle.

Opiskelijan työlle on näin ollen tärkeää, että suunnitelmasta tulee oma, että se ohjaa konkreettisesti toteuttamaan ja tarvittaessa tarkistamaan työskentelyn etenemistä ja että se motivoi opiskelua ja auttaa tiedostamaan jo olemassa olevat voimavarat. Tämä saavutetaan parhaiten siten, että opiskelun suunnittelua ohjataan ankuroimalla se opiskelijan omaan elämäntilanteeseen, tavoitteisiin ja jo olemassa olevaan osaamiseen. Tavoitteena on lopputulos, joka

on opiskelijan itsensä kannalta mahdollisimman henkilökohtainen ja mielekäs. Pelkkä kurssivaatimusten selaaminen ei yleensä johda tässä mielessä konkreettiseen ja motivoivaan suunnitelmaan. Tällaisessa tilanteessa vertaisryhmä voi olla hyvä ratkaisu. Kun yhdessä Anna Raija Nummenmaan kanssa pohdimme vertaisryhmän käyttöä ohjauksen resurssina opinnäytetöiden ohjauksessa (Nummenmaa & Lautamatti 2004, 102), aloimme tunnistaa sen edut kaikenlaisessa ohjauksessa. Näin pohdimme:

Ryhmäohjaus tarjoaa monenlaisia etuja. Se ei ole ainoastaan ajankäytön kannalta suotuisaa. Se tarjoaa ohjaajalle vähemmän rasittavan työympäristön, koska ryhmän jäsenet voivat suoriutua aktiviteeteista pareina, triadeina tai isompina ryhminä keskenään. Ryhmä vähentää ohjaajakeskeisyyttä ja ohjaajaan rooliin kohdistuvia paineita kommentoita, arvioida tai antaa huomiota. Hyvin suunnitellun jakson rakenteet kannattelevat toimintaa, ja jos tilanteet muuttuvat yllättäen, ryhmä tarjoaa joustonvaraa aktiviteettien suorittamiseen. – Lisäksi ryhmä tarjoaa ohjaajalle myös monipuolisen näkökulman opiskelijoiden erilaisuuteen ja yksilöllisiin tapoihin oppia, suunnitella, työskennellä ja ratkaista ongelmia.

Opiskelijalle taas asiantuntevasti ohjattu ryhmä on tärkeä tuen lähde. Se tarjoaa mahdollisuuden interaktiiviseen oppimiseen, sosiaaliseen tukeen ja kontaktien luomiseen. Ryhmässä toimiminen kasvattaa sosiaalisia taitoja ja lisää itse kunkin tietoisuutta siitä, millaisena muut hänet näkevät. Kun ryhmä ja siinä käytetyt työskentelytavat alkavat tuntua turvallisilta, oman oppimisen reflektio muuttuu avoimemmaksi. Vertaisryhmä auttaa jäseniä yksilöitymään, kun he tiedostavat omat yksilölliset tapansa toimia, ja kuulevat muiden toimintatavoista. Ryhmän jäsenet saattavat toimia toistensa tukena myös virallisten tapaamisten ulkopuolella.

Vertaisryhmän käyttö edellyttää luonnollisesti tietoa ryhmien toiminnasta, vuorovaikutusmenetelmistä ja ohjaavista aktiviteeteista. Opettajasta saattaa tuntua, että hän joutuu käyttämään aikaansa uusien toimintamenetelmien oppimiseen, joten ryhmän käyttö ei alkuun suinkaan vähennä hänen työmääräänsä. Kun monet ope-

tustilanteet kuitenkin perustuvat ryhmän käyttöön, ajan mittaan vertaisryhmän tietoinen hyödyntäminen alkaa todennäköisesti vähentää opetustyön rasittavuutta. Ohjausta vertaisryhmän käyttöön on saatavana alan kirjallisuudesta ja korkeakoulupedagogisesta koulutuksesta.

Otan alle pari esimerkkiä kokeilemistamme ohjausmenetelmistä, joiden uskoisin tukevan HOPS-suunnittelua vertaisryhmässä. Kaikissa esimerkeissä ryhmän koko voi olla suurikin, kunhan tarjolla on tila, jossa opiskelijat voivat työskennellä 3–5 hengen pienryhmissä pöytien ympärillä. Tällaisessa tilanteessa olen ohjannut työskentelyä jopa lähes 100 hengen ryhmässä (korkea, tilava vanha puurakenteinen sali imi ihmeellisesti ryhmässä tapahtuvan keskustelun äänet).

Esimerkki 1. Oman osaamisen tutkiminen (Nummenmaa & Lautamatti 2004, 149–154). Opiskelijat työskentelevät yhdessä ideariihen avulla jäsentäen käsityksiään siitä, mitä opiskelu heiltä edellyttää, mitä he jo osaavat ja mitä oppimista tarvitaan lisää.

Esimerkki 2. Viinisuklaamenetelmässä (Nummenmaa & Lautamatti 2004, 169–174) käytetään valmiita, ajatusprosessia strukturoivia kysymyksiä henkilökohtaisen suunnittelun työstämiseen. Opiskelijat voivat haastatella toisiaan, ja suunnitelmat voidaan sitten jättää opettajalle.

Menetelmiä olemme kokeilleet korkeakoulupedagogisten koulutusten yhteydessä. Jos joku on kiinnostunut soveltamaan niitä HOPS-työskentelyyn, olisi hauskaa kuulla kokemuksista!

Liisa Lautamatti
emerita professori, FT

Lähde:

Nummenmaa, A.R. ja Lautamatti, L. 2004. Ohjaajana opinnäytetöiden työprosesseissa. Tampere University Press.

Hyvä ote opiskelusta

Opiskelu on opiskelijan työtä. Työpaikoilla puhutaan yhä avoimemmin päätä kiristävästä aikatauluista, jaksamisongelmista ja uupumisesta. Työpaikoilla on myös kehitetty paljon hyvää, jotta työllä ja sen tekijöillä olisi parempi olla. Uskon, että myös opiskelijan työpaikalla voisivat päteä muutamat työelämässä tehdyt tärkeät havainnot: työn tekijä haluaa tulla kuulluksi ja osallistua omaa työtään koskeviin päätöksiin.

HOPS voisi olla se hyvä syy pysähtyä puhumaan ja kuuntelemaan. HOPSin avulla opiskelija voisi myös saada konkreettisemmän käsityksen omista opinnoistaan. Tulevaisuuden päätöksiä on helpompi tehdä, kun on ensin istahtanut toisen ihmisen kanssa nykyhetken äärelle. Luulen, että yhä useammin myös yliopisto-opiskelijan olisi opintojaan suunnitellessaan kysyttävä: kuinka paljon opiskelutyötä jaksan juuri tässä elämäntilanteessani paiskia?

Opiskelijaterveystutkimuksen (Kunttu 2004) mukaan kolmasosa opiskelijoista kokee otteen saamisen opiskelusta ongelmalliseksi. Opiskelijan opiskelukyvyn vaikuttaa voimakkaasti arvio omista voimista ja kyvyistä. Tässä kohdassa HOPSin tulisi olla mieluummin armollinen suunnitelma kuin menestyksen ankara mittari. Pitkäjänteisyyteen perustuva visio sallii myös lepoa eikä leimaa vapaa-aikaa välttämättömäksi pahaksi, joka aiheuttaa vain epäonnistumista, ruuhkaa ja viivästymistä. Oppiminen vaatii aikaa (esim. Karjalainen, Alha ja Jutila 2003).

Opiskelukyvyn mittareita ovat myös opiskeluyhteisöön liittyvät asiat kuten oikean opintoalan valinta, opintoihin saatu ohjaus sekä kuuluminen opiskeluun liittyvään ryhmään. On tärkeää, että uusi opiskelija otetaan tietoisesti vastaan omalla laitoksella ja koko yliopistoyhteisössä, mutta sen jälkeenkin, matkan varrella opettajan tai muun ohjaajan tarjoamalle mietintämyssylle on varmasti käyttöä. Ote opiskelusta on voinut lipsahtaa, kun elämäntilanne on muuttunut tai kun oma tieteenala ei uutuudenviehätyksen jälkeen näytäkään enää ihan samalta. Tuntuu pahalta, jos opiskelija paahtaa

monta vuotta opintojensa eteen ja vasta sitten havahtuu huomamaan, ettei ole kiinnostunut koko alasta.

Entä, jos HOPS-keskustelusta jäisi käteen pistetilanteen toteamisen lisäksi kysymys opintojen suunnasta, joka tuntuisi itsestä motivoivalta ja järjen rajoissa mahdolliselta. Olisi tuki ja lupa (ja kerran-kin ilman syyllisyyden tunnetta) ajatella opintojen etenevän yksilölliseen tahtiin ja yksilöllistä reittiä.

Marika Vanhatalo

Tampereen yliopiston hyvinvointisihteeri, fil.yo

Lähteet:

Karjalainen A., Alha K. ja Jutila S. 2003: Anna aikaa ajatella. Suomalaisen yliopisto-opintojen mitoitussjärjestelmä. Oulun yliopisto, Opetuksen kehittämissyksikkö.

Kunttu, Kristina (toim.) 2004: Oireilevan opiskelijan viesti? Tutkimuksia Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimus 2000 -aineistosta. KELA. Helsinki.

Käytäntöjä ja suunnitelmia – esimerkkejä HOPSeista

HOPS-oppaan loppuosaan on kerätty esimerkkejä hyvistä käytännöistä ja suunnitelmista. HOPSit on otettu osaksi yliopisto-opiskelua hyvin monilla tavoilla.

Tässä luvussa esitellään ensin muutamia Tampereen yliopiston laitosten HOPS-käytäntöjä. Luvun loppuosassa on mukana HOPS-esimerkkejä Helsingin yliopistosta, jonka HOPS-työryhmän kanssa Tampereen yliopiston Opetuksen kehittämissyksikkö on tehnyt yhteistyötä. Tähän HOPS-käytäntöjä ja -suunnitelmia esittelevään osioon on valittu esimerkkejä eri tieteenaloilta, ja esimerkit esitetään aakkosjärjestyksessä.

Psykologian laitos

Raimo Lappalainen

Intensiivijakso uusien opiskelijoiden perehdyttämiseksi psykologian laitokseen ja psykologin työhön

Psykologian laitos on järjestänyt uusille psykologian opiskelijoille suunnatun intensiivijakson vuodesta 1996 lähtien. Jakson tavoite ja sisältö on vuosien aikana hieman muuntunut, mutta yleiset tavoitteet ja raamit ovat pysyneet samoina. Seuraavassa kuvataan jakso sellaisena, kuin se toteutetaan tällä hetkellä.

Tavoite

Intensiivijakson tavoitteena on ollut tutustuttaa uudet psykologian opiskelijat laitoksen henkilökuntaan ja toimintaan. Samalla on perehdytty psykologian eri alueisiin ja psykologin työhön. Jakson avulla on myös pyritty siihen, että uudet opiskelijat oppisivat paremmin tuntemaan toisensa sekä tutustuisivat joihinkin vanhempiin opiskelijoihin.

Suunnittelutyöryhmä

Jakso on suunniteltu ja toteutettu yhdessä laitoksen henkilökunnan ja opiskelijoiden kanssa. Suunnitteluryhmään on kuulunut 2–4 laitoksen opettajaa, projektityöntekijää tai tutkijaa sekä 5–10 vanhempaa opiskelijaa, jotka yleensä ovat olleet tuutoriopiskelijoita. Opiskelijat ovat saaneet osallistumisesta yhden opintoviikon, joka on kirjattu valinnaisiin opintoihin. Työryhmä on myös hoitanut jakson käytännön järjestelyt sekä vastannut jakson ohjelmasta kurssin aikana. Projektityöntekijöille ja tutkijoille laitos on maksanut suunnittelutyöryhmään osallistumisesta erillisen korvauksen.

Toteutus

Jakso on toteutettu ensimmäisen lukukauden aikana. Jakson pituus on ollut noin puolitoista päivää sisältäen yöpymisen. Jaksolle on lähdetty aamulla yhdeksältä, ja siltä on palattu seuraavan päivän aamuna tai iltapäivänä. Jakso on pidetty joko yliopiston kurssikeskuksessa tai jossain muussa koulutuspaikassa, jossa on ollut mahdollisuus ruokailuun ja yöpymiseen. Kuljetus koulutuspaikkaan on tapahtunut yhteiskuljetuksena linja-autolla. Osa opettajista on saapunut jaksolle myöhemmin omilla autoillaan.

Ohjelma

Vanhemmat opiskelijat ovat suunnitelleet ja toteuttaneet noin puolet jakson ohjelmasta. He ovat järjestäneet uusille opiskelijoille erilaisia harjoituksia, keskustelutilaisuuksia, näytelmiä psykologin työstä ja leikkejä. Näiden tarkoituksena on ollut luoda ryhmähenkeä, tutustuttaa opiskelijat toisiinsa, lisätä opiskelijoiden sosiaalisia taitoja sekä johdattaa heitä psykologin työhön. Ohjelmaan on sisällynyt myös loppuvaiheen opiskelijoiden alustuksia siitä, millaisia kokemuksia heillä on ollut opiskelusta: millaisia ongelmia he ovat kokeneet, miten he ovat muuttuneet opintojen aikana sekä mitä ajatuksia heillä on valmistumisesta ja psykologin työstä. Myös tutkijaopiskelijat ovat puhuneet omista kokemuksistaan ja ajatuksistaan.

Laitoksen opettajat ja tutkijat ovat esitelleet omaa opetustaan ja omia projektejaan tai tutkimuksiaan. Käytännössä sana on ollut vapaa eli laitoksen henkilökunnalle on annettu ohje, että heillä on käytettävissä 15–20 minuuttia ja mahdollisuus kertoa uusille opis-

kelijoille mitä he haluavat. Esityksissä on käsitelty sekä opetusta että tutkimusprojekteja. Näin myös laitoksen henkilökunta on päässyt tutustumaan muiden työntekijöiden opetukseen, tutkimukseen ja projekteihin.

Näiden esitysten lisäksi 2–3 työssä olevaa psykologia on kertonut omasta työstään ja kokemuksistaan työelämässä. Joinakin vuosina on järjestetty paneelikeskustelu, johon on osallistunut opettajia ja tutkijoita sekä kentällä työskenteleviä psykologeja. Keskusteluja alustuksien pohjalta on jatkettu yhteisessä saunaillassa iltamyöhään saakka.

Kustannukset

Jakso on maksanut laitokselle noin 2000–3000 euroa. Tämän lisäksi muutama opettaja on käyttänyt työaikaan jakson suunnitteluun noin 10–20 tuntia.

Ongelmat

Yksi ongelma on jakson kustannukset. On pohdittu, pitäisikö yöpymisestä luopua tai voitaisiinko jakso järjestää omalla laitoksella. Opiskelijat ovat vastustaneet näitä muutoksia. Aikaisemmin ongelmana oli se, että jaksolle osallistui vain muutama laitoksen henkilökuntaan kuuluvista opettajista ja tutkijoista. Asiaan saatiin parannus, kun koulutuspaikka siirrettiin noin puolen tunnin ajomatkan päähän laitokselta.

Kokemukset

Kokemukset jaksosta ovat olleet hyviä. Opiskelijoilta on tullut runsaasti hyvää palautetta. On arvostettu sitä, että kuullaan tulevista opinnoista opiskelijoiden omakohtaisia kokemuksia ja yleiskuvaa laitoksen toiminnasta. Laitoksen henkilökunta on pitänyt tärkeänä sitä, että he ovat päässeet tutustumaan muiden toimintaan. Myös he ovat saaneet parempaa yleiskuvaa laitoksesta. Jakso on antanut henkilökunnalle mahdollisuuden sanoa uusille opiskelijoille sellaisia asioita, joita he pitävät tärkeinä.

Kokemustemme mukaan malli, jossa jakson suunnittelu ja toteutus tehdään yhteistyössä vanhempien opiskelijoiden ja laitoksen henkilökunnan kanssa, toimii erittäin hyvin. Molemmat ryhmät tuovat

omat kokemuksensa jaksolle samalla kun he jakavat jakson aiheuttaman työmäärän keskenään. On kuitenkin tärkeää, että joku laitoksen henkilökunnasta ohjaa ja valvoo suunnittelua. Nyt se on tapahtunut siten, että henkilökunnan jäsen on toiminut suunnitteluryhmän vastaavana tai sen johtajana.

Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos

Elna Hirvonen

HOPS opiskelun ja oppimisen jäsentäjänä

Olen opastanut laitoksemme uusia opiskelijoita HOPS-työskentelyyn vuodesta 1998 alkaen. Silloin laitoksellamme aloitettiin uusi käytäntö opiskelijoiden perehdyttämiseksi yliopisto-opiskeluun järjestämällä lukuvuoden alkuun luentosarja Opiskelun ja oppimisen taidot. Luentosarjan yhtenä teemana on ollut joka vuosi HOPS ja sen laadinta.

Laitoksemme opiskelijat poikkeavat tietyssä mielessä monien muiden laitosten opiskelijoista: Suurella osalla erityisesti sosiaalityötä pääaineenaan opiskelevista on takanaan alempi korkeakoulututkinto tai ammattikorkeakoulututkinto ja alan työkokemusta. He ovat tulleet täydentämään tutkintonsa maisterintutkinnoksi, jota alan pätevyysvaatimukset edellyttävät.

Seuraavat esimerkit kertovat, miten HOPS voi auttaa eri-ikäisiä ja erilaisessa elämäntilanteessa olevia opiskelijoita.

Case 1: Seija 37 v., sosionomi, sosiaalityöntekijä, pääaineena sosiaalityö

Seijan HOPSin laadinnassa keskeiseksi osaksi muodostuu vastaaminen seuraaviin kysymyksiin:

1. Lähtötilanteen kartoitus

- Millainen opiskelu- ja oppimishistoria minulla on?

- Millainen työhistoria minulla on?
- Millainen oppija olen? Oman opiskelu- ja oppimistyylin tunnistaminen.
- Työtilanne, perhetilanne, harrastukset?

2. Tavoitteiden asettaminen ja opintojen suunnittelu

- Mitä ensisijaisesti haluan opinnoiltani?
  - nopeaa valmistumista maisteriksi, jotta saan muodollisen pätevyyden
  - tutkimuksellisia valmiuksia ja refleктоivaa otetta omaan oppimiseeni, johon minulla on valmiuksia aikaisemman tutkinnon ja työkokemukseni vuoksi, mutta johon tarvitsen ehkä enemmän opiskeluaikaa
- Miten jaksotan opintoni eri vuosille?
- Mitkä sivuaineet tukevat asiantuntijuuteni kehittymistä parhaiten?
- Miten ja missä laajuudessa aikaisempia opintoja voin lukea hyväksi maisterin tutkintoon?
- Miten työ, perhe, vapaa-aika ja harrastukset vaikuttavat opiskeluuni ja miten otan ne huomioon oman ajankäytön suunnittelussa?

3. Arviointi

- Mitä epävarmuuksia/riskejä sisältyy suunnitelmani toteuttamiseen?
- Miten arvioin oman oppimiseni ja opiskeluni edistymistä?
- Miten voin saada apua muilta opiskelijoilta ja opettajilta HOPS-ini arvioinnissa?

Case 2: Simo 22 v., ylioppilas, pääaineena sosiaalipolitiikka

Simon HOPS noudattelee pääpiirteissään samaa kaavaa kuin edellä Seijan HOPS. Painotukset HOPSin eri osa-alueilla vaihtelevat kuitenkin jonkin verran, koska alan koulutusta ja työkokemusta ei vielä ole. Seuraaviin kysymyksiin vastaaminen sisältyy myös Simon HOPS-iin:

1. Lähtötilanteen kartoitus

- Oma opiskelu- ja oppimishistoriani?
- Millainen oppija olen tähänastisen koulutukseni perusteella?
- Mitkä opiskelutyyli näyttävät sopivan minulle?
- Työtilanne, perhe, vapaa-aika ja harrastukset?

2. Tavoitteiden asettaminen ja opintojen suunnittelu

- Mitä ensisijaisesti tavoittelen opinnoillani – tutkintoa nopeasti vai tutkimuksellisia valmiuksia, monipuolista ja laajaa ainevalikoimaa?
- Millaista oppimista haluan, mitkä oppimistyyli ja opiskelumenetelmät sopivat minulle parhaiten?
- Miten jaksotan pääaineopinnot eri vuosille?
- Mitä sivuaineita valitsen? Ja miten jaksotan niitä eri vuosille?
- Milloin suoritan harjoittelun ja millaisen harjoittelupaikan valitsen, jotta se antaisi minulle mahdollisimman paljon valmiuksia ja osaamista?
- Miten hyödynnän JOO-opintoja ja/tai opiskelijavaihdon mahdollisuuksia?
- Miten mahdollinen ansiotyö, perhe, vapaa-aika ja harrastukset vaikuttavat opintojeni suunnitteluun ja aikatauluun?

3. Arviointi

- Mitä epävarmuuksia/riskejä sisältyy suunnitelmani toteuttamiseen?
- Miten arvioin oman oppimiseni ja opiskeluni edistymistä?
- Miten voin saada apua muilta opiskelijoilta ja opettajilta HOPSini arvioinnissa?

Molemmat opiskelijatyypit joutuvat käymään läpi hyvin samankaltaisia pohdintoja HOPSia laatiessaan; vain painotuksissa on eroja. Kokeneella Seijalla keskeiseksi teemaksi nousee oman asiantuntijuuden kehittäminen ja arviointi yliopisto-opintojen avulla sekä opiskelun järjestäminen mahdollisesti kokopäiväisen työn ja perhe-elämän ohella. Nuorella Simolla taas opintojen kokonaisvaltainen suunnittelu on keskeistä.

Tuutorointi ja opintojen ohjaus nousevat keskeiseen rooliin HOPS-
in laadinnassa ja arvioinnissa. Ohjauksen painopiste on aivan eri
asioissa näillä kahdella opiskelijatyypillä, ja se tulisi ottaa huomi-
oon opintojen ohjauksen suunnittelussa ja toteutuksessa.

Kokemukseni perusteella varttuneemmat opiskelijat kaipaavat
ohjausta erityisesti oman asiantuntijuutensa arviointiin ja siihen,
miten parantaa sitä opintojen avulla. Nuoremmat opiskelijat taas
haluavat ohjausta opintojen suunnitteluun yleensä, sivuainevalin-
toihin sekä opintojensa aikataulutukseen.

Terveystieteen laitos

Merja Ala-Nikkola, Sari Purhonen & Helena Rantanen

Opintojen alkuvaiheen ohjaus opiskelija- ja opettajatuutorien yhteistyönä

Nykyinen tuutoroinnin toteutustapa perustuu Terveystieteen laitok-
sen ja kansanterveystieteen opiskelijoiden ainejärjestö Prevalens-
sin yhdessä suunnittelemiin ja kehittämiin ohjauksen tukimuotoihin
ja -käytäntöihin. Tuutorointi perustuu opettaja- ja opiskelijatuutorien
tiiviiin yhteistyön varaan, ja sitä suunnitellaan huolellisesti ja pitkä-
jännitteisesti valmistautumalla siihen jo keväällä.

Tuutorointi on käytännössä toteutettu opiskelijoiden keskinäisissä
tapaamisissa, opettaja- ja opiskelijatuutorin tavatessa omaa opis-
kelijaryhmäänsä sekä opettajatuutorin ja uuden opiskelijan tapaa-
misessa, jossa on konkreettisemmin suunniteltu opintoja. Tärkeitä
tilaisuuksia ovat olleet myös kaikille opiskelijoille tarkoitetut tutus-
tumistilaisuudet, glögitilaisuudet ja työelämäpäivä sekä Helsinkiin
suuntautuneet kaksi opintokäyntiä.

Kaikki edellä mainitut tilaisuudet suunniteltiin myös siten, että ne
sopisivat mahdollisimman monelle opinnoissaan eri vaiheissa ole-
valle kansanterveystieteen opiskelijalle. Tilaisuudet eivät olleet siis
suunnattu ainoastaan uusille opiskelijoille, vaan niihin olivat terve-
tulleita myös aikaisemmin opintonsa aloittaneet opiskelijat.

Varsinaisiin tuutoriryhmiin jakaannutaan syyskuun alussa pidettävässä laitoksen orientoivissa opinnoissa. Tuutoriryhmien vetäjinä toimii opettaja- ja opiskelijatuutoripari. Toiminnan painopiste on pääosin pienryhmätapaamisissa. Opettajatuutorin ja uuden opiskelijan keskinäisessä tapaamisessa suunnitellaan konkreettisemmin ensimmäisen vuoden opintoja ja laaditaan yhdessä opiskelijan henkilökohtainen opintosuunnitelma (HOPS).

Omien kokemustemme ja opiskelijoilta samaamme palautteen perusteella erilaisista ohjauksen ja tuen toimintamuodoista näyttää muodostuvan toimiva kokonaisuus. Koko tuutoritoiminnan avainasioina ovat yhteistyö ja aktiivisuus niin uusien opiskelijoiden kuin tuutoreiden välillä. Opettaja- ja opiskelijatuutoriparit takasivat sen, että uusille opiskelijoille voitiin taata niin toisen opiskelijan kuin myös opettajan näkökulma esiin tulleisiin kysymyksiin. Uudenlainen tiiviimpi yhteistyö kaikkien osapuolien välillä oli toivottavaa, ja tämän yhteistyön voima näkyi tuutoroinnin onnistumisena. Vaikka yhteistyöllä saavutettiin toivottuja tuloksia, varsinkin opettaja- ja opiskelijatuutorien yhteistyö voisi olla vieläkin tiiviimpää. Tämä osoittaa yhteistyön tärkeän aseman koko tuutoroinnin onnistumisena.

Uusien opiskelijoiden keskuudessa muodostui aktiivista toimintaa, ja laitoksen opettajat ja opiskelijat tutustuivat toisiinsa paremmin kuin aikaisemmin. Palautteen perusteella uudet opiskelijat kokivat itsensä todella tervetulleiksi. Tärkeäksi pohjaksi koko tuutoroinnin kannalta osoittautui ennen opintojen alkua ajoittunut tutustumistilaisuus, johon suurin osa uusista opiskelijoista osallistui. Osallistumisaktiivisuutta lisäävät opiskelijatuutorien valmistavat henkilökohtaiset kutsut, jotka uusilta opiskelijoilta kerätyn palautteen perusteella saivat heidät tuntemaan itsensä tervetulleiksi. Eräs opiskelija kiteytti tuutoroinnin merkityksen seuraavasti:

Tutustuminen eri osapuoliin toi tunteen, että opiskelijoista ollaan oikeasti kiinnostuneita.

Opintonsa aloittava opiskelija tarvitsee rinnalla kulkijoita. Heitä voivat olla toiset opintonsa aloittavat opiskelijat, opiskelija- ja opet-

tajatuutorit Terveystieteen laitoksella uusi opiskelija saa paljon erilaista tukea koko ensimmäisen opiskeluvuotensa ajan, mutta ohjaustarpeita nousee esiin varmasti myös myöhemmin. Tämän vuoksi on tärkeää, että keskusteluyhteyksiä rakennetaan alussa moniin eri suuntiin.

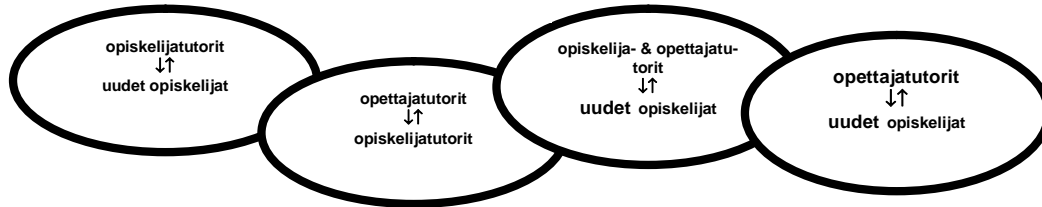
Kirjallisuus:

Aniluoto A. 2002: Opettajatutorointi ainelaitoksella Opintovastaavan opas. Helsingin yliopiston ylioppilaskunta
<http://www.helsinki.fi/hyy/kopo/opintovastaava>.

Levander L., Kaivola T. & Nevgi A. 2003: Opiskelijan ohjaaminen. Teoksessa S Lindblom-Ylänne & A Nevgi (toim.) Yliopisto- ja korkeakouluopettajan käsikirja. WSOY, Vantaa, 171–202.

Terveystieteen laitos
Tampereen yliopisto

YHTEISTYÖN
NELJÄ TASOA

<p>↓</p> <ul style="list-style-type: none"> - Henkilökohtaiset kutsut uusille opiskelijoille yhteiseen tapaamiseen (kesällä) → Tutustumistapaaminen ennen koulun alkua - Tutustuminen opiskeluympäristöön - Kaupunkisuunnistus - Illallinen ja illanvietto - tutor -sähköpostilista - Ainejärjestön (Prevalenssi) käynnistäminen → paljon erilaista toimintaa - Pikkujoulut 	<p>↓</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kevät 2003: suunnittelua (mm. e-mail keskusteluja) - Kesä 2003: suunnittelua (tapaaminen), yhteinen tutor -palaveri ennen koulujen alkua - Syksy 2003 – kevät 2004: tapaamiset parin kanssa, tutor -palaverit (kuinka mennyt, mitä tulossa, tulevien suunnittelua) 	<p>↓</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tervetuloa –tilaisuus ylähylyllä - Tutustumis –illanvietto terveystieteen laitoksella (mukana myös kv. maisteri ja kv. tohtoriopiskelijat) - Lounastapaamiset pienryhmissä (n. kerran kuussa) - Harjoittelu info ja -seminaari - Työelämäpäivä - Joulugiggit terveystieteen laitoksella - Opintokäynnit Helsinkiin (2kpl) 	<p>↓</p> <ul style="list-style-type: none"> - Syksy 2003: Henkilökohtaiset opintosuunnitelmat (HOPS) - Kevät 2004: Henkilökohtaisten opintosuunnitelmien tarkistaminen
--	--	--	--

Tietojenkäsittelytieteiden laitos

Pentti Hietala

Opintojen ohjattua suunnittelua

Tietojenkäsittelytieteiden laitos aloitti syksyllä 2003 toisen kauden järjestelmällistä omaopettaja- eli opettajatuutorointitoimintaa. Ensimmäinen, vuonna 2002 alkanut kausi sai myönteisen vastaanoton.

Laitoksemme on tyypillisesti kärsinyt opiskelijoiden katoamisesta työelämään jo muutaman opiskeluvuoden jälkeen, ja halusimme lujittaa opiskelijoiden ja laitoksen suhdetta. Vuotuinen aloittavien opiskelijoiden määrä on jo yli sata, joten opiskelija ei enää kohtaa opettajiaan samassa määrin kuin aiemmin. Opettajatuutorointi tarjoaa opiskelijalle mahdollisuuden tavata muutakin laitoksen väkeä kuin vain ensimmäisten kurssien opettajia. Lisäksi muiden kokemukset tuutoroinnista, esimerkiksi Helsingin yliopiston tkt-laitokselta, kannustivat meitä aloittamaan vastaavanlaisen toiminnan. Keskeistä oli myös laitoksen johdon myönteinen suhtautuminen asiaan ja opettajien sitoutuminen.

Tuutoreina toimivat pääasiassa lehtorit, yliassistentit ja tutkijakoululaiset: ensimmäisenä vuonna 11 ja toisena 18 tuutoria. Kullekin tuutorille osoitetaan keskimäärin kymmenkunta tuutoroitavaa. Pyrkimyksenä on pitempiaikainen tuutori–opiskelija-yhteys, mutta pientä vaihtuvuutta on jo näinä ensimmäisinä vuosinakin ollut.

Opiskelijoille tuutorointi näyttäytyy kolmivuotisena opintojaksona Opintojen ohjattu suunnittelu (1 ov). Ohjelmaan kuuluu ensimmäisenä vuonna kolme pienryhmätapaamista ja kaksi henkilökohtaista tapaamista tuutorin kanssa. Kahtena seuraavana vuonna on kaksi henkilökohtaista tapaamista kumpanakin. Ryhmätapaamisissa opiskelijat alustavat heitä kiinnostavista opiskeluun liittyvistä aiheista. Työvälineenä on heti

opiskelijien alussa täytetty henkilökohtainen opiskelusuunnitelma (HOPS). Vaikka opintojakso on kaikille pakollinen, on alussa tavoitettu vain noin sata opiskelijaa, ja määrä näyttää vähenevän opiskelun edetessä.

Ensimmäisen vuoden päätteeksi tekemässämme nettikyselyssä opiskelijat suhtautuivat tuutorointiin todella myönteisesti. Etenkin henkilökohtaiset tapaamiset koettiin hyödyllisiksi. Laitoksella on nyt selkeämpi kuva aloittavien opiskelijoiden ongelmista. Myös opetuksen pullonkaulat ovat konkretisoituneet. Toisen opiskeluvuoden alun opintosuunnitelmissa monet muistavat tuutoroinnin hyödyllisenä opintojen käynnistymisen kannalta. Useat mainitsevat sen yhtenä ensimmäisen opiskeluvuoden myönteisistä kokemuksista.

Tiedekuntakohtaiset HOPS-koulutukset opiskelijoille

Opetuksen kehittämissyksikkö, Tampereen yliopisto

Opiskelijoiden HOPS-koulutukset järjestettiin pilotoitina syksyllä 2004 kaikissa tiedekunnissa osana orientoivien opintojen kolmatta osiota. Ajankohtana oli marraskuu. Jatkossa koulutukset järjestetään samalla idealla osana orientoivia opintoja, mutta ajankohtaa saatetaan muuttaa tiedekuntien tarpeiden mukaan.

Tiedekuntatasoinen HOPS-tilaisuus auttaa erityisen hyvin opiskelijaa tutkinnon hahmottamisessa sekä siihen liittyvissä valinnoissa.

HOPS-koulutus humanistisen tiedekunnan opiskelijoille

Uusien opiskelijoiden opintojen suunnittelun tukemiseksi tarkoitettu HOPS-koulutus järjestetään maanantaina 1.11.2004 klo 9.15 – 11.30 Päätalon luentosalissa A1.

Tilaisuudessa tarkastellaan yliopistossa oppimista sen eri tasoilla, opintojen suunnitteluun liittyviä kysymyksiä ja asiantuntijuuden kehittymistä. Koulutus- ja keskustelutilaisuus koostuu kolmesta toisiaan täydentävästä puheenvuorosta.

Mitä tarkoittaa oppiminen yliopistossa? (Satu Eerola, Opetuksen kehittämissyksikkö)

- Mitä on oppiminen? Mitä se tarkoittaa yliopistossa?
- Mitä on akateeminen asiantuntijuus? Miten kehityn asiantuntijaksi?
- Opintojen suunnittelu, omien valintojen tekeminen – oman toimijuuden löytäminen.

Mitä kysyä ja keneltä?! (Marko Niemi, Opetuksen kehittämissyksikkö)

- Entä jos en vielä ensimmäisenä vuonna tiedäkään aivan kaikkea?
- Millaisia kysymyksiä ja pulmia opintojen eri vaiheisiin voi liittyä?
- Keneltä voin kysyä – tuki- ja ohjaustahot Tampereen yliopistossa.

Kiikarissa maisterin työt (Terhi Erkkilä ja Eira Helminen, Ura- ja rekrytointipalvelut)

- Opinnot ja työelämätaitojen karttuminen.
- Opinnot ja oman alan työt.
- Osaamisen karttumisen jatkumo.

Tilaisuus on suunnattu ensisijaisesti ensimmäisen vuoden opiskelijoille – kaikki asiasta kiinnostuneet voivat halutessaan osallistua vapaasti.

Tervetuloa!

Marko Niemi
harjoittelija
Opetuksen kehittämissyksikkö
Kalevantie 4 33014 Tampereen yliopisto
(03) 215 6033
S.posti: marko.t.niemi@uta.fi

Aasian ja Afrikan kielten ja kulttuurien laitos, Helsingin yliopisto

Lotta Harjula

Aasian ja Afrikan kielten ja kulttuurien laitoksen yhteiset kurssit

Aasian ja Afrikan kielten ja kulttuurien laitoksella on lukuvuoden 2004–2005 aikana käynnissä laitoksen yhteisten johdanto- ja metodikurssien kokeilu. Ensisijaisena kurssien tavoitteena on saavuttaa tilanne, jossa laitoksen opiskelijoiden ohjausta voidaan antaa aiempaa yhteismitallisemmin laitoksen eri tavoin resursoituissa oppiaineissa. Prosessin lähtökohtana on ennen kaikkea ollut pyrkimys vastata parhaalla mahdollisella tavalla uuden tutkintojärjestelmän mukaiseen opiskelijoiden ohjauksen tehostamiseen. Uskomme, että näiden kolmen kurssin integrointi osaksi laitoksen opetusta antaa opiskelijoille välttämättömiä työvälineitä opintojen suunnitelmalliseen laatimiseen ja itseohjautuvaan etenemiseen tutkinnon saavuttamiseksi yhteiseurooppalaisen opintomallin mukaisesti.

Syksystä 2005 alkaen laitoksen tavoitteena on integroida kurssit osaksi pakollisia opintoja, jolloin ne kerryttävät myös tutkintovaatimusten mukaisia opintopisteitä uudessa tutkintojärjestelmässä. Kurssi I tulee osaksi yleisiä johdantokursseja, kurssi II eri aineiden proseminaarien yhteiseksi metodiosuudeksi ja kurssi III pro gradu -seminaarien yhteiseksi metodiosuudeksi. Suunnitteilla on myös seminaarityöskentelyn yhdistäminen laitoksemme eri aineiden kesken siten, että seminaariryhmät jaettaisiin ennemminkin aihepiiriin ja metodien mukaan kuin ainejaon mukaisesti. Näin uudet kurssit toimisivat myös luontevina yhteisinä aloituksina eri seminaariryhmille.

Kurssi I: Johdatus AAKKL:n ja humanistisen tiedekunnan opintoihin

- kohde: uudet opiskelijat
- 1-päiväinen orientaatio laitoksella (mm. laitoksen eri aineiden ja henkilökunnan esittely, oppiaineiden historiaa ja nykyisyyttä)
- 4 pienryhmää oppiainejaon mukaisesti (pienryhmät kokoontuvat yhteisten opetuskertojen jälkeen), 10 kokoontumiskertaa

Kurssi II: Johdatus tieteelliseen ajatteluun ja kirjoittamiseen AAKKL:lla

- kohde: toisen ja kolmannen vuoden opiskelijat
- tavoitteet:
laitoksella edellytettävät tieteellisen kirjoittamisen perusteet ja tuki kirjoittamiseen, tutustuminen oppiaineessa tehtyyn tutkimukseen ja sen linkittymiseen muihin tieteenaloihin (tukee sivuainevalintoja ja työelämäsuunnittelua) ja HOPS-päivitys
- kurssin aiheita:
HOPS, tieteellinen päättely ja selittäminen, tieteellisen kirjoittamisen perusteita (tekstin rakenne, viittaustekniikka, kirjallisuus- ja lähdeluettelo, jne.), lähteiden merkitys ja arviointi, tutkimusongelman asettelu ja rajaus, tieteellisten artikkelien analysoiminen (rakenne, kieli, teorioiden ja metodien soveltaminen) ja arvioiminen, kirjallisuuskatsaus, annotoitu bibliografia, opponointi ja kurssin aikana kirjoitettu referaatti oman alan teoksesta sekä tutustuminen alan artikkeleihin ja niiden analysointi.

Kurssi III: Johdatus AAKKL:n tutkimuksen metodeihin

- kohde: seminaarin aloittavat opiskelijat
- tavoitteet:
laitoksen yleinen metodiopetus ryhmäopiskeluna, oppiaineissa käytettävät tutkimustavat, tieteelliset artikkelit (etsiminen, lukeminen, analysointi ja esittely → kriittinen ja analyttinen ajattelu sekä oman tutkimusalan, -metodien ja -hypoteesin hahmotelu), lyhyt essee omista tutkimus- ja työelämäintresseistä ja johdatus maisteri-HOPSin laatimiseen ja työelämäpolun hahmottamiseen

Teologinen tiedekunta, Helsingin yliopisto

Sanni Siitari ja Päivi Vähäkangas

HOPS-käytäntöjen suunnitelma ja pilottihanke teologisessa tiedekunnassa

Bolognan prosessin mukaisen kaksiportaisen tutkintorakenteen myötä käyttöön otetaan henkilökohtaiset opintosuunnitelmat (HOPS). Helsingin yliopiston teologisessa tiedekunnassa HOPSin sisältöjä, käytäntöjä ja ohjausta on suunniteltu kevästä 2004 lähtien. Suunnittelun tukena on kirkkohistorian laitoksella lukuvuonna 2004–2005 toteutettava HOPS-pilottihanke, jossa kokeillaan erilaisia HOPS-käytäntöjä, ohjeistuksia ja ohjausmalleja.

Hankkeesta jo tähän mennessä saadut ideat, kokemukset ja palautteet opettajilta, tuutoreilta ja opiskelijoilta ovat auttaneet määrittelemään teologisessa tiedekunnassa toteutettavaa HOPSia ja sen periaatteita. Hankkeen toteutus on vielä kesken, mutta tiedekunnan HOPS-suunnittelussa ollaan jo melko pitkällä. Tässä raportissa esitellään teologisen tiedekunnan

HOPS-periaatteet ja suunnitelmat. Hankkeen tulokset raportoidaan keväällä 2005.

HOPSin taustaa ja periaatteita

Teologisessa tiedekunnassa henkilökohtainen opintosuunnitelma (HOPS) nähdään monitasoisena ja -ulotteisena oppimisen sekä opintojen suunnittelun, toteutuksen, arvioinnin ja ohjauksen työkaluna. Vaikka tiedekunnassa virallisesti käytetään termiä henkilökohtainen opintosuunnitelma, se käsittää sisällöllisesti myös opiskelijan henkilökohtaisen opiskelu-, oppimis- ja opetussuunnitelman. Henkilökohtainen opintosuunnitelma on sekä opiskelijan persoonallisen reflektion väline että konkreettinen suunnitelma opetussuunnitelmaan kuuluvista opinnoista, niiden ajoittamisesta ja suoritusmenetelmistä. Tällä tavoin määriteltynä teologisessa tiedekunnassa HOPS on luonteeltaan sekä avoin että rajattu.

HOPSin tarkoituksena on tukea opiskelijan itseohjautuvuutta mm. oman ajankäytön ja opiskelustrategioiden hallinnassa ja tällä tavoin edistää opiskelijan opintojen etenemistä keskeytyksettä, tietoisten valintojen pohjalta. Lisäksi HOPSin nähdään edistävän opiskelijan sitoutumista opintoihinsa sekä sosiaalistumista ja integroitumista tieteenalaansa, tiedeyhteisöön, tiedekuntaansa ja yliopistoyhteisöön.

Olennaista henkilökohtaisessa opintosuunnitelmassa on sen hyöty opiskelijalle. Tavoitteena on, että HOPS auttaa opiskelijaa hahmottamaan kokonaiskuvaa tutkinnosta, omasta osaamisestaan ja opintojen etenemisestä. Samalla opinto-opas ja tutkintovaatimukset tulevat hänelle tutuiksi. HOPSin avulla opiskelija voi myös tiedostaa opiskeluun vaikuttavat taloudelliset, henkiset ja fyysiset resurssinsa entistä paremmin.

Koko opintojen ajan täydentyvä ja päivittyvä HOPS voi palvella opiskelijaa myös urasuunnittelussa ja olla sen osa, sillä HOPSinsa pohjalta opiskelija voi työstää näyteportfolion mm. työnhakua varten. Kaikki tämä voi kokonaisuudessaan auttaa

opiskelijaa hallitsemaan omaa elämäänsä entistä tiedostetummin ja suunnitelmallisemmin.

Suunnitelmat HOPSin toteuttamisesta teologisen tiedekunnan uusissa tutkintovaatimuksissa

Opiskelijan aloittaessa yliopisto-opintonsa olennaista on opintojen sujuva käynnistyminen, mikä vaatii hyvää ohjausta ja tukea. Vaikka teologisessa tiedekunnassa on tehokas, toimiva tuutorointijärjestelmä ja opintoihin orientoiva viikko, henkilökohtainen opintosuunnitelma nähdään tarpeelliseksi opintojen suunnittelun ja itseohjautuvuuden työvälineeksi koko tutkinnon aikana. Tutkinnon eri vaiheissa HOPS painottuu eri asioihin, keskittyy kunkin opintovaiheen kannalta keskeisiin kysymyksiin ja tukee näin opintojen sujuvaa etenemistä. Tiedekunnassa nähdään, että HOPS voisi olla yksi ratkaisu opiskelijoiden sitouttamiseen, opintojen etenemisen tukemiseen ja sitä kautta myös opiskelijoiden nopeampaan valmistumiseen. Se voi myös edistää opiskelijoiden siirtymistä työelämään valmistumisen jälkeen.

Henkilökohtaisen opintosuunnitelman sijoittuminen teologian kandidaatin ja maisterin tutkinnon uusiin tutkintorakenteisiin ja -vaatimukseen on vasta suunnitteluasteella, mutta tiedekunnassa asiaa on valmisteltu jo varsin pitkälle. Suunniteltaessa HOPS-sisältöjä ja käytänteitä uusissa tutkintovaatimuksissa tiedekunnassa on seurattu tiiviisti Helsingin yliopiston HOPS-työryhmän pöytäkirjoja ja väliraportteja. Lisäksi erilaisissa keskustelu- ja koulutustilaisuuksissa on saatu tietoa muiden tiedekuntien ja yliopistojen HOPS-näkökulmista ja -suunnitelmista.

Koska tarkkoja ohjeita HOPSin reunaehdoista ja toteutuksesta ei ole vielä annettu yliopiston taholta, suunnittelussa on jouduttu paljolti ennakoimaan tulevia linjauksia. Tiedekunnassa kirkkohistorian laitoksella toteutetaan lukuvuonna 2004–2005 HOPS-pilottihanke, jota hyödynnetään tiedekunnan HOPS-suunnittelussa ja -päätöksissä.

Teologisessa tiedekunnassa HOPSiin on varattu kokonaisuudessaan viisi opintopistettä (uusi tutkintorakenne HOPS-opintopisteineen on vahvistettu tiedekuntaneuvostossa 8.11.2004), teologian kandidaatin opinnoissa kolme opintopistettä ja näiden jälkeisissä maisteriopinnoissa kaksi opintopistettä. Lähtökohtana tiedekunnan HOPS-suunnitelmissa on, että HOPS on pääasiallisesti opiskelijan itsenäistä työskentelyä, jota tuetaan ohjauksella. HOPS-työskentely ja -ohjaus integroidaan osaksi kursseja, jolloin HOPSiin liittyy myös substanssiin liittyviä kysymyksiä.

HOPS-ohjausta eri vaiheissa antavat kurssien ohjaajat ja opettajatuutorit sekä mahdollisesti myös jatko-opiskelijat ja opiskelijatuutorit. Kun HOPSin ohjaus on sidottu kursseihin eikä henkilöihin, voidaan ohjauksen jatkuvuus ja säännöllisyys taata paremmin.

HOPSin sisällöiksi on teologisessa tiedekunnassa kaavailtu mm. seuraavia teemoja: oman osaamisen ja lähtötilanteen kartoitus, ammatillisen osaamisen visio, oppiminen ja opiskelutaidot, oppimistavoitteiden määrittely ja konkretisointi, opintokokonaisuuksien ja -jaksojen arviointi ja työelämään suuntautuminen. Lisäksi HOPSiin liittyy substanssiin sekä teologi- ja pääaine-identiteettiin liittyviä teemoja. Tämänhetkisten alustavien suunnitelmien perusteella HOPSia päivitetään suurin piirtein kerran vuodessa, ja näin pyritään löytämään myös ne opiskelijat, joiden opintojen eteneminen jostain syystä hidastuu tai keskeytyy.

Ensimmäinen HOPS laaditaan orientoivan kurssin ja/tai yleisopintojen yhteydessä. Tällöin keskitytään ennen kaikkea opiskelijan lähtötilanteen, motivaation, kiinnostuksen kohteiden ja pitkän aikavälin tavoitteiden pohtimiseen sekä tutkinnon kokonaisrakenteeseen tutustumiseen. Seuraavan kerran HOPS laaditaan 1.-2. opiskeluvuoden aikana perusopinnoissa, joita teologisessa tiedekunnassa on 12 opintopisteen kurssi kultaakin viideltä laitokselta.

Perusopintojen aikana opiskelija pohtii kunkin ainelaitoksen opintojen luonnetta, ydinkysymyksiä sekä merkitystä teologisen asiantuntijuuden rakentumisessa ja hahmottelee tältä pohjalta kandidaatin tutkinnon pääainevalintaansa. Kandidaatin tutkinnon kolmas HOPS laaditaan aineseminaarien ja kandidaattitutkielman laatimisen yhteydessä, jolloin esillä ovat erityisesti tutkimuksen tekoon ja tutkija-identiteettiin liittyvät kysymykset. Lisäksi arvioidaan kandidaatin tutkinnon opintoja kokonaisuutena sekä tehdään suunnitelmia maisteriopintoihin siirtymistä varten.

Maisterin tutkinnossa HOPS sijoittuu neljännelle vuodelle suunnitellun graduseminaarin yhteyteen. Käsiteltävänä on tällöin ennen kaikkea maisterin tutkinnon tavoitteet sekä pro gradu -tutkielman laatimiseen liittyvät kysymykset. Mukana on myös jossakin määrin alustavaa työelämäpohdintaa.

Viimeinen HOPS toteutetaan viidentenä vuonna soveltavien opintojen ja työharjoittelun yhteydessä. Tällöin HOPSin painopisteenä on ennen kaikkea orientoituminen työelämään ja työhakuun: mm. opiskeltujen asioiden soveltaminen käytännössä (teorian ja käytännön suhde) sekä oman osaamisen tuotteistaminen (näyteportfolio työnhaun apuna). HOPSin yksi tavoite on näin ollen auttaa opiskelijaa tiedostamaan ja markkinoimaan omaa osaamistaan.

HOPS-lomakkeita

Tähän lukuun koottujen HOPS-mallien tarkoitus on antaa käytännön vinkkejä yliopisto-opiskelijoiden HOPSien laadintaan. Lomakkeet, kuten kaikki muutkin käytännöt, rakentuvat omanlaisikseen kokemuksen myötä eri oppilaitoksissa ja opiskelualoilla. Kuitenkin hyvät kokemukset HOPSien laadinnasta voivat olla hyödyksi muillekin.

Yhtä oikeaa lomakemallia ei HOPS-prosessin luonteen ja oppiaineiden erilaisuuden vuoksi voida esittää. Rakennettakoon siis jokaisessa tiedekunnassa ja laitoksessa omannäköisiä ja toimivia ohjauksen käytäntöjä.

Opetuksen kehittämissyksikkö, Tampereen yliopisto

eHOPS-suunnitelma (väliaikainen)

(opiskelijan tiedot eli esim:)

Opiskelijan nimi:

Sähköpostiosoite:

Opintojen alkamisajankohta:

_____ -tutkinto

TUTKINTORAKENNE (kirjaa tutkintosi rakenne tiedekunnan vaatimusten mukaan):

VUOSITTAINEN SUUNNITELMA opinnoista ja niiden ajoittumisesta
(pääaine, sivuaineet, kieliopinnot, muut opinnot)

Kandidaatintutkinto

1. vuosi

2. vuosi

3. vuosi

Maisterin tutkinto

4. vuosi

5. vuosi
Opintoviikot (-pisteet) opintovuositain

Kirjaa alla olevaan taulukkoon opintosuunnitelmasi mukaan kertyvät opintoviikot seuraavina vuosina.

opintovuosi	pääaine	muut aineet	yhteensä
1. opintovuosi _____ - _____	_____ ov	_____ ov	_____ ov
2. opintovuosi _____ - _____	_____ ov	_____ ov	_____ ov
3. opintovuosi _____ - _____	_____ ov	_____ ov	_____ ov
4. opintovuosi _____ - _____	_____ ov	_____ ov	_____ ov
5. opintovuosi _____ - _____	_____ ov	_____ ov	_____ ov
YHTEENSÄ	_____ ov	_____ ov	_____ ov

Suunnitelmia, ajatuksia, kysymyksiä sivuainevalinnoista ja niiden ajoittumisesta:

Kysyttävää:

HOPS laadittu ___/___200__ _____

HOPSia käsitelty ___/___200__ _____

HOPS laadittu ___/___200__ _____

HOPSia käsitelty ___/___200__ _____

Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos, Tampereen yliopisto

Henkilökohtainen opinto- ja oppimissuunnitelma – HOPS

Nimi _____ opiskelujen aloitusvuosi _____

HOPS laadittu ___/___20 tarkistettu ___/___ 20 tarkistettu ___/___
20

---

1. **Lähtötilanne** (oman opiskelu-, oppimis- ja työhistorian diagnoosi)

---

2. **Tavoitteiden asettaminen** omalle oppimiselle ja opiskelulle

---

3. **Suunnitelma** opinnoista ja niiden ajoittumisesta

1 vuosi

2.vuosi

3.vuosi

jne...

---

4. **Arviointi**

Ohjeita lomakkeen täyttöä varten

Lähtötilanne

- Opiskelu- ja oppimishistoria, mitä olen opiskellut ja missä?
- Työhistoria, mitä olen tehnyt ja miten se tukee tulevaa opiskelua?
- Miten opin? Millainen olen oppijana?
- Millainen on työtilanteeni tällä hetkellä?
- Perhetilanteeni tällä hetkellä, mitä harrastan?

Tavoitteiden asettaminen

- Mitä tavoitellen ensisijaisesti opinnoillani? (Tavoittelenko esim. tutkintoa nopeasti, erityisesti tutkimuksellisia valmiuksia, hyvää ammattitaitoa, mitä?)
- Voiko opetustarjonta vastata tavoitteisiini?
- Minkälaista oppimista tavoittelen?
- Millaiset oppimistyylit ja opiskelumenetelmät sopivat parhaiten minulle?
- Miten työ, perhe tai harrastukset vaikuttavat mahdollisuuksiini opiskella ja saavuttaa tavoitteeni?

Suunnitelma opinnoista- ja niiden ajoittumisesta

ensimmäinen vuosi tarkasti, muut yleispiirteisesti.

- Mitä valintoja teen pääaineopintojen osalta, miten pääaineopinnot jaksottuvat eri vuosille?
- Mitä aiemmista opinnoistani saan korvattua tai sijoitettua tutkinto-opinnoiksi?
- Mitkä sivuaineet valitsen? Miten sivuaineet jaksottuvat eri vuosille?
- Haluanko JOO-opintoja (=opintoja muista yliopistoista)
- Milloin suoritan harjoittelun?
- Lähdenkö opiskeluaikana ulkomaiseen vaihtoon?

Arviointi

- Mitkä ovat epävarmuuksia/riskejä suunnitelmani toteuttamisessa?
- Omaa itsearviointia opintojeni edistymisestä (kun myöhemmin täydennän tai muutan HOPSia)
- Muiden arvioita (opiskelijat tai opettajat) tekemästäni HOPSista.

HENKILÖKOHTAINEN OPINTOSUUNNITELMA (HOPS)

1. Henkilötietoni Nimi: Osoite: Puh.: e-mail:
2. Aiemmat opintoni
3. Työkokemukseni (sosiaaalialaan liittyvä ja muu)
4. Kiinnostukseni kohteita
5. Tavoitteitani pääaineen kandidaattiopinnoille a) teorioiden tuntemus b) käytännön osaaminen c) tutkimukselliset valmiudet

<p>6. Tavoitteitani pääaineen maisteriopinnoille</p> <p>d) teorioiden tuntemus</p> <p>e) käytännön osaaminen</p> <p>f) tutkimukselliset valmiudet</p>
<p>7. Tavoitteitani muille opinnoille</p>
<p>8. Ajalliset tavoitteet opinnoilleni ja opiskeluun vaikuttavat oman elämäni reunaehdot</p>
<p>9. Suunnitelmani kandidaattiopintojen suorittamiseksi</p>
<p>10. Suunnitelmani maisteriopintojen suorittamiseksi</p>
<p>11. Kiinnostukseni vaihto-opiskeluun</p>
<p>12. Ajatuksiani ja tunteitani opintojen vaiheeseen liittyen</p>

Käymäni HOPS-keskustelut:	
pv	ohjaaja

HOPSin tekemistä tukeva SWOT-analyysi.

Tällä kehikolla voit analysoida omia valmiuksiasi, vahvuuksiasi ja kehittymistarpeitasi opiskelijana. Sitä voit soveltaa myös sosiaalityön ammattia koskevien valmiuksiesi analyysissa.

Kehikko on tarkoitettu opiskelijan henkilökohtaisen pohdinnan apuvälineeksi.

VAHVUUTENI	HEIKKOUTENI
MAHDOLLISUUTENI	UHKANI

Kurssikohtainen suunnitelmani lukuvuodelle 2004-2005

KURSSI	TAVOITTEENI	ARVIOINTINI
Yhteiset opinnot		
Kieliopinnot		
Perusopinnot		
Aineopinnot		
Syventävät opinnot		
Sivuaineopinnot		

Tampereen yliopisto
Kieli- ja käännöstieteiden laitos
Käännöstiede (saksa)

Palauta lomake Paula Saarenpään postilaatikkoon B4098
24.10.2003 mennessä!

HENKI LÖKOHTAI NEN OPI NTOSUUNNITELMA

Nimi:	Opiskelijanumero:	Pääaine:
Osoite:	Sähköpostiosoite:	Puhelin- numero:

OPI SKELI JA

Ylioppilastutkinnon suoritin vuonna _____.

Ylioppilastutkinnon jälkeen ennen käännöstieteen (saksa) opintoja tein muuta, mitä?
(*opiskelu muualla, työssäkäynti, ulkomailla olo, armeija...*)

Minut valittiin käännöstieteen (saksa) opiskelijaksi vuonna _____.

Aloitin käännöstieteen (saksa) opinnot syksyllä _____.

Tavoitteenani on suorittaa HuK-tutkinto vuonna _____.

Tavoitteenani on suorittaa FM-tutkinto vuonna _____ ja valmistua siten _____
vuodessa.

1. Opintojen tavoite

Mikä on tavoitteesi tällä hetkellä? Miksi ja mitä varten opiskelet? Onko sinulla jokin
ammatillinen tavoite?

Kirjaa alla olevaan taulukkoon pitkän tähtäimen tavoitteesi eli tutkintotavoitteesi. Sen tarkoituksena on luoda kehyyset opiskelulle ja selkiyttää opiskelutavoitteita. Suunnitelmat muuttuvat usein opintojen edetessä, joten myös suunnitelmaa on syytä päivittää vuosittain.

<p>PÄÄAI NE</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>käännöstiede (saksa)</i> 	<p>tavoite opintoviikkoina</p> <p>_____ ov</p>
<p>SIVUAI NEET</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>käännöstiede (suomi)</i> • <i>pitkä sivuaine (väh. 35 ov)</i> <p>_____</p> <p><i>(oppiaine)</i></p>	<p>tavoite opintoviikkoina</p> <p>_____ ov</p> <p>_____ ov</p>
<p>MUUT OPINNOT (täydennysopinnot, muita sivuaineita, muualla suoritettut opinnot, vaihto-opiskelu ulkomailla, pakolliset kieliopinnot jne.)</p> <ul style="list-style-type: none"> • _____ • _____ • _____ • _____ • _____ 	<p>tavoite opintoviikkoina</p> <p>_____ ov</p> <p>_____ ov</p> <p>_____ ov</p> <p>_____ ov</p> <p>_____ ov</p>
	<p>TUTKINTOTAVOITE YHTEENSÄ</p> <p>_____ ov</p>

Jos et päässyt haluamallesi kurssille, niin mistä se johtui? (Kurssin nimi ja syy)
 Jos suoritus jää kesken, niin mistä se johtuu? (Kurssin nimi ja syy)

---

4. Opintoviikot opintovuositain

Kirjaa alla olevaan taulukkoon opintosuunnitelmasi mukaan kertyvät opintoviikot luku-
 vuonna 2003-2004.

opintovuosi	pääaine	muut aineet	yhteensä
1. opintovuosi 2003 - 2004	_____ ov	_____ ov	_____ ov
2. opintovuosi _____ - _____	_____ ov	_____ ov	_____ ov
3. opintovuosi _____ - _____	_____ ov	_____ ov	_____ ov
4. opintovuosi _____ - _____	_____ ov	_____ ov	_____ ov
5. opintovuosi _____ - _____	_____ ov	_____ ov	_____ ov
YHTEENSÄ	_____ ov	_____ ov	_____ ov

5. Tuntemuksia (toivottavasti olet rehellinen ja avoin itsellesi...)

5.1. Kuvaile kaksi sellaista asiaa/seikkaa/tapahtumaa, jotka ovat olleet *hyviä* tähänastisessa opiskelussasi.

1.

2.

5.2. Kuvaile kaksi sellaista asiaa/seikkaa/tapahtumaa, jotka ovat olleet *huonoja* tähänastisessa opiskelussasi.

1.

2.

---

6. Vapaa sana

Kehittämisehdotuksia ja terveiseni oppiaineelle opetusjärjestelyistä, kursseista ja alkaneista opinnoista Tampereen yliopistossa yleensäkin

---

Kiitos yhteistyöstä! Tämä on suunniteltu palvelemaan erityisesti sinua itseäsi, mutta myös oppiainetta!

Terveystieteen laitos, Tampereen yliopisto

HOPS-lomake1

Nimi _____

Opiskelijanumero _____

Opintojen aloittamisvuosi _____

Opettajatutor _____

Aikaisempi koulutus, työkokemus, avoimen yliopiston opinnot

Elämäntilanne, perhe

Miksi nämä opinnot/oppiaine?

Erityisiä kiinnostuksen aiheita

Pitkän tähtäyksen sisällölliset tavoitteet opinnoissa

Ensimmäisen opintovuoden tavoitteet (yleis-, kieli-, pääaine- ja sivu-
aineopinnot)

---

¹ Lomake Levander Lena, Kaivola, Taina & Nevgi, Anne (2003): Opiskelijan ohjaaminen. Teoksessa Lindblom S. & Nevgi, A (toim.) Yliopisto- ja korkeakouluopettajan käsikirja. WSOY, Helsinki, 171-202,

---

Ensimmäisen opintovuoden arviointi lukuvuoden päättyessä

Harjoittelusuunnitelmat

Gradusuunnitelmat

Kansainväliseen opiskelijavaihtoon liittyvät suunnitelmat

HOPS-linkkejä

<http://www.w5w.fi/kuopio/fi/>

Walmiiksi Wiidessä Wuodessa tutkintorakenneuudistuksen tukihankkeen ohjaussivut.

http://www.helsinki.fi/tutkinnonuudistus/materiaalit/HOPS-tyoryhman_loppuraportti_2004.pdf

Helsingin yliopiston HOPS-työryhmän loppuraportti

<http://ovi.joensuu.fi/>

Ohjausta virtuaalisesti (OVI) on kaikille yliopisto-opiskelijoille ja ohjaajille vapaaseen käyttöön suunnattu verkko-ohjauspalvelu. Tarjoaa tukea opiskelun suunnitteluun ja ohjaukseen koko opiskelujalalle.

<http://www.edu.fi/oppimateriaalit/verkkohops/>

Opetushallituksen sivusto auttaa opintosuunnitelman laatimisessa ja antaa vinkkejä sen käyttöön.

<http://www.uta.fi/tyt/verkkotutor/>

Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen Verkko-tutor tarjoaa oppijalle sekä oppimisen ohjaajalle käsitteellistä tietoa oppimisen perusteista oman työnsä pohjaksi.

HOPS-kirjallisuutta

Jalava, Lehtinen & Palonen 1997. **OPSISTA HOPS** -käsikirja ja juonnettu kirjallisuusluettelo oppimisen ohjaajalle. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja.

Ruohisto, J. 2000. **HOPS:opiskelijan opas henkilökohtaiseen oppimisen ohjaamiseen**. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteen laitos.

Eriksson, I. & Mikkonen, Johanna 2003. **Opiskelun ohjaus yliopistossa**. Tuella ja Taidolla -hanke. Edita. Helsinki.

Kasurinen, H. & Vuorinen, R. (toim.) 2002. **Ohjaus Suomessa 2002**. Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto.

Onnismaa, J., Pasanen, H. & Spangar, T (toim.) 2004. **Ohjaus ammattina ja tieteenalana 3 – ohjaustyön välineet**. PS-kustannus. Juva.

Lindblom-Yläne, S. & Nevgi, A. (toim.) 2003. **Yliopisto- ja korkeakouluopettajan käsikirja**. WSOY. Vantaa.

Myynti

Tiedekirjakauppa TAJU
33014 Tampereen yliopisto
puhelin (03) 215 6055
sähköposti taju@uta.fi
<http://granum.uta.fi>

ISBN 951-44-6249-1

Tampereen Yliopistopaino
Juvenes Print
Tampere 2005